Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 284 (11782) | 1981 чылдың декабрь 10, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧЫЛ ТӨНЧҮЗҮНГЕ ЧЕДИР 21 ХОНУК АРТКАН. БҮГҮ КҮШТҮ—ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИНЧЕ!

КИЧЭЭНГЕЙНИ— ХЫЫРГЫЫШ БЕЛЕТКЕЛИНЧЕ

Бо чылын частың болгаш чайның агаар-бойдус байдалдары берге болган болза-даа, шелдерниң база фермаларының ажыл-ишчилери ниитизиниң малынга чемнер белеткээринге күжениишкинниг ажылдаан. Республикага ниитизи-биле 117 муң тонна сиген, 30 муң тонна сенаж, 103 муң тонна силос, 6,5 муң тонна витаминниг сиген далганы болгаш 17,5 муң тонна будук-бүрү белеткеттинген. Ынды хемчээлдиг чемнер мал ажылын кыш дургузуунда хандырып шыдаазы билдингир.

Бөдүүн чемнерниң чедиишпезин четчелээри-биле республикадан дашкаар саван белеткээрин шиитпирлээн. Саван белеткээрин Омск областың болгаш Красноярск крайның ажыл-агыйларынга чоруткан. Омск областан 26 муң тонна хире савацны белеткээн. Оон 20 муң тонназын республиканың ажыл-агыйлары сөөртүп эккеп алган. Артканын ам-даа сөөртүп турар. Ылаңгыя «Шекпээр», «Бурунгаар», Тока база ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Шивилиг», «Совет Тыва» совхозтар болгаш Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы дыка хөй саванны ам-даа сөөртүп албаанын айтыр херек. Ол ажыл-агыйларын удуртукчулары Омск областан саван сөөртүлгезин дүргедиринии практиктиг хемчеглерин алыры чугула.

«1981-82 чылдың кышкы үеэнде республиканың совхозтарының хыырғыш белеткээриниң дугайында» түскай доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың ноябрь 16-да хүлээп алган. Ол доктаалды ёзугаар хыырғыш белеткээр талазы-биле онаалданы республиканың районнарынга болгаш совхозтарынга дүрген ол-ла доктаалда айыткан.

Ынчалзажок хыырғыш белеткээр ужурлуг чамдык ажыл-агыйлар ам-даа олче эгелеп кирбээни дүвүрээзинни болдуруп турар. Бо чылдың декабрьның 4-те медээден алырга, белеткээр ужурлуг 17,8 муң тонна хыырғыштан 825 тонна ыылдынган азы чүгле 5 хуу болуп турар.

Хыырғыш белеткээрине «Малчын» совхоз баштай эгелеп кирген, ону 116 тонналы белеткээн, планын 46 хуу чедире берген. «Ак-Чыраа» совхоз 250, «Торгалыг — 50, «Коммунизмче орук» — 50, «Шекпээр»—45, «Хемчик»—20 тонна хыырғыш белеткээн. Ол бөдүүн чемнин кезии белеткээр онаалда алган 43 совхозтуң 32-си боттарының бригадаларын Ак-Чыраажке чоруткан болгаш олар ында ажылдап эгелээн. Оң бир ажыл-агый ам-даа эгелеп кирбээн.

«Х Улуг хурал», «Кара-Хаак», «Көк-Тей», «Сукпак», «Совет Тыва» «Шивилиг», «Хадыңы», «Коммунизмниң херели» болгаш өске-даа эдээн хөй совхозтарның хыырғыш белеткекчилерин амга чедир-ле чорутпаан болуп турар. Айыттынган ажыл-агыйларның удуртукчулары ажык чок чугаа-соот кылырын соксаткаш, мал чеми белеткээр бригадаларны ажылдаар черлеринче чорударының практиктиг хемчеглерин алыры чугула.

«1981-82 чылдың кышкы үеэнде республиканың совхозтарының хыырғыш белеткээриниң дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың ноябрь 16-да хүлээп алган. Ол доктаалды ёзугаар хыырғыш белеткээр талазы-биле онаалданы республиканың районнарынга болгаш совхозтарынга тускайлаттынган бригадаларны тургузарын, оларны эргежок чугула техника-биле бүрүн хереглелинии ёзугаар четчелеп хандырарын ол-ла доктаалда айыткан.

Ынчалзажок хыырғыш белеткээр ужурлуг чамдык ажыл-агыйлар ам-даа олче эгелеп кирбээни дүвүрээзинни болдуруп турар. Бо чылдың декабрьның 4-те медээден алырга, белеткээр ужурлуг 17,8 муң тонна хыырғыштан 825 тонна ыылдынган азы чүгле 5 хуу болуп турар.

Хыырғыш белеткээрине «Малчын» совхоз баштай эгелеп кирген, ону 116 тонналы белеткээн, планын 46 хуу чедире берген. «Ак-Чыраа» совхоз 250, «Торгалыг — 50, «Коммунизмче орук» — 50, «Шекпээр»—45, «Хемчик»—20 тонна хыырғыш белеткээн. Ол бөдүүн чемнин кезии белеткээр онаалда алган 43 совхозтуң 32-си боттарының бригадаларын Ак-Чыраажке чоруткан болгаш олар ында ажылдап эгелээн. Оң бир ажыл-агый ам-даа эгелеп кирбээн.

«Х Улуг хурал», «Кара-Хаак», «Көк-Тей», «Сукпак», «Совет Тыва» «Шивилиг», «Хадыңы», «Коммунизмниң херели» болгаш өске-даа эдээн хөй совхозтарның хыырғыш белеткекчилерин амга чедир-ле чорутпаан болуп турар. Айыттынган ажыл-агыйларның удуртукчулары ажык чок чугаа-соот кылырын соксаткаш, мал чеми белеткээр бригадаларны ажылдаар черлеринче чорударының практиктиг хемчеглерин алыры чугула. Оон-биле чергелештир белеткээн хыырғышты ажыл-агыйларже сөөртүп чорударын дораан организастаар херек.

Хыырғыш белеткээр черлерде 348 механизатор ажылдап турар. Оларның эргезинде 80 трактор, 10 комбайн, 42 прессподборщик, сараат салыр 11 херексел болгаш 30 ажыг трактор косылкалары бар.

Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш Чөөн-Хемчик районнарның совхозтарының ажыл-агыйлары, СОРЭ-ниң Дээди Совединиң онзу чыжыының алдыгы сессиязының документилерин дүрген очулдургаш, номчукчуларга бараалгаткан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар, бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, камналга чурумун шыгыы сагыыр дээш совет кижилериниң демиселин, мурнакчы дуржулганы, бүдүрүлгени болгаш күш-ажылды организастаарының дешилгелиг аргаларын чыдырары очулга кылдыынын ажылында чугула черин эдээп турар. Маңаа хөлбаштыр очулдургаш хөй материалдар парлаттынган. «Күш-ажылчы маадырлыг чоруктуң кижилери» деп темага ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев-биле бесседаны «Шынның» (№ 260) бирги болгаш үшкү арыннарынга чырыткан.

Оң бирги беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг, доллур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустуң сопиалистиг чарыжының үлам-на калбарын турарын ВЦСПС-тиң даргазы хамыктың мурнунда онзалап демдеглээн болгаш күш-ажылчы шылгаранган чедиишкиннери үзээш 1981 чылга ССРЭ-ниң Күрүне шаңналарының лауреаттарының аттарын улуг чедиишкиннериниң дугайын тодаргай айыткан. Чижээ, Соңгу-Казахстан областың «Таванчульский» совхозунда Кабдырашит Сарсемьаевтиң хөвү бригадазының кежигүннери бо чылдың агаар-бойдузунуң ынчаашкынының байдалында безин чаагай дүжүттү өстүрүп, 3450 гектар шелдүң тараа культуразының 30 центнер дужудун ажаан алган. Совет кижи, оон маадырлыг күш-ажылы, төлептиг амыдырал-чурттазы очулга материалдарынга моон соңгаар-даа доктаамал чыыттынган турар.

Делегей дайынын, ядролуг халапты болдурбазынче, тайбыңды камгалаарынче бүрүн угланган СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң принципиалдыг дениичи даштыкы политиказын пропагандалаары, партияның XXVI съездизиниң күлээп алдынган 80 чылдарның Тайбың программазының делегейге боттанышкынын чыыдары — солуунуң болгаш оон очулга кылдыынын эң чугула сорулгаларының бирээзи. «Правда» солуунун корреспондентизиниң айтырынга СЭКП ТК-ниң Чиигүне секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң харыызын, Барыын Германияда «Шпигель» журналга оон берген интервьюзун долузу-биле очулдургаш, бистиң солунга парлаан. АКШ-тың президентизи Р. Рейган баштаан амгы америк администрациязының болгаш НАТО-нуң империалистиг аггрессия өске-даа болуктериниң дайынызырак хөделишкиннериниң үржүүндан дегелейде улам чидиглеген амгы дүшкүүрүг байдалды чавырыдырарынче, ядролуг дайынның кыжанышкынын узуткаарынче угланган совет тайбың чаа саналдарны өртемчейниң тайбыңга ынак бүгү кижилериниң, политиктиг болгаш хөй-ниитии ажылдакчыларының иэйи-биле деткип турарының дугайында очулга материалдарын солунга парлаан болгаш ам-даа чырыдып турар.

Аңы-дуңма социалистиг чурттарның амыдыралын, чедиишкиннерин, дуржулгазын көргүскен очулга материалдарын парлаарынче редакция, оон очулга кылдыын улуг кичээнгейни угландырып турар. Чижээ, бо чылдың ноябрь 14-те № 264 солунга «Социализм чурттарында» деп эге-биле Берлинден, Будапештиден, Софиядан, Прагадан медээлерни парлаан. Герман Демократтыг Республиканың Бойценбург хоорайында 2 муң ажылчыныарлыг судно будүрүлгезиниң коллективи пассажирлер аргыштырар чүе дугаар суднону планнаттынган хуусаазындан дөрт неделя бурунгаар будургенин, ону «Федор Достоевскийж деп адаа-

Ховалыг Даржаевич Кошкар-оол— Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунда суггатчы. Бо чылын сула тараан 100 гектар черни суггарып чайлаан. Оон ниитизи-биле 100 тонна дүжүт алыр тургаш, 112 тоннаны алган.

Бир гектардан 10 центнер дүжүт алыр планын 11.2 центнер кылдыр күүсеткен.

С-Б. УЙНУКЕЙНИҢ чураан чуруу.

Чарыштың эгелекчилеринде

Бии-Хемде «Саян» совхозтуң ажыл-ишчилери 1981—82 чылда мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирер, мал продуктуларын будурерии болгаш белеткээрин көвүдедир, кышкы үеде малдың баш санын бүрүн камгалап алыр дээш республика чарыжының эгелекчилери болгаш болгай.

Совхозтуң малчыннары болгаш мал ажылының специалистери он бирги беш чыылдың баштайгы чылында база мал кыштаглаашкынының үезинде алган социалистиг хүлээлгелерини чедиишкиннииг күүседир турар. Бо чылын күрүнеге 4300 центнер этти дужаар планны хуусаа бетинде күүседип алган. 686 центнер дүктү дужааган, планда көрүлгенниден 6 центнер азы 2,4 хуу хөй болган. Саинчылар декабрьның 1-те чедир 18 муң 794 центнер сүттү күрүнеге саткан, чыл онаалдазын күүседир чоокшулай берген. Пиек бүрүзүнге онаалтыр бир муң 880 килограмм сүттү саггаан, бо талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүсеткен. Бо чылын бода малдың санын остүрериниң чыл планын 103, хойнуун—101 хуу күүсеткен.

Чарыштың эгелекчилерге боттарының сөзүн эдээп, бо хүннерде мал кыштаглаашкынын организастыг чорудун турар.

Т. МААДЫ.

ШУПТУЗУН СЕПТЭЭР

1982 чылдың хову ажылдарынга кедээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг белеткээр талазы-биле республика чарыжының эгелекчизи болган Таңды районнуң Дуржулга станциязының механизаторлары бо хүннерде септелге ажылдарында 44 кижини тургускан. Олар тракторлар септээрниң дөртку кварталда планның декабрь 25-ке, а шупту тракторларны болгаш автомобильдерни келир чылдың апрель 1-ге чедир, тараа ажаар комбайнарның 70 хуузун сентээр сорулгалыг.

Ноябрьда ажыл-ишпиң түүнели эки болган. Оң үеде дугуйлуг 9, плучинбелиг 2 трактору, 2 комбайнны, 7 сеялканы септээн.

Механизаторлар болгаш септекчилер арааында социалистиг чарышты организастаан.

БИСТИҢ КОРР.

ВЦСПС-тиң Президиумунда

УЛАМ ХӨЙНҮ ЧЕДИП АЛЫР

Совет профсоюзилеери, чурттуң ажылчы чоннары шупгузу СЭКП ТК-ниң ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының түүнелдерини шын биле чүүлдүзүнүп, оларны ажыл-херекке дайынчы программа кылдыр көрүп турар. Ол, дугайын ВЦСПС-тиң Президиумунуң декабрь 8-те болган хуралынга чугаалаан турган.

СЭКП ТК-ниң Пленумунуң шиитпирлерин, Пленумга аш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкынарын боттандырып чорудар, ССРЭ-ниң 1981—1985 чылдарда болгаш 1982 чылда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын доллур болгаш ажыр күүседириие ажылчы чоннарны мөөнөзөр талазы-биле профсоюзилериниң сорулгаларын аңаа чугаалажып көргеп.

Политиктиг-ажыл-агый сорулгаларын күүседириие профсоюзилеериниң киржириниң кол аргазы, будурүлгени кодуреринии күүлүт чепсээ кажап-даа социалистиг чарыш боюн иелгелии хуралга онзалап демдеглээн. Аңаа үнелиидээп, дыка хөй күш-ажылчы коллективтер бедик түүнеллерии чедип ап келген. Профсоюзилеериниң XVII съезизиниң ажыдыышкынчы 1982 чылдың бирги кварталының планын күүседирп-биле ужуражырын саналдаан мурнакчы коллективтериң эгелээшкинии чуртта калбаа-биле нептерээн.

Хуралдың киржикчилери күш-ажылдың байдалын экижиериниң айтырыгларынче улуг кичээнгей салган. Чижээ, улус ажыл-агыйының дыка хөй адырларында холбиле кылыр ажылдарның хемчээли дыка оожум кызырлып турарын демдеглээн.

1982 чылдың уткуштур планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин белеткеп, хүлээп алырын, бо чылдың плаңнаттынган сорулгаларын чедиишкиннииг күүседир болгаш он бирги беш чылдың иинги чылында чурттуң улус ажыл-агыйының бижиг болгаш ден-дески ажылдаарынга эргежок чугула байдалдарны тургузары-биле күш-ажылчы коллективтерге организакчы болгаш киржиилиг ажылдарын ажыл-агый органнарынга кады чылын чорударын ВЦСПС-тиң Президиумуның профсоюзилеринии, повүлелериниге болгаш комитеттериниге даскан.

Хуралга ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев чүве чугаалаан.

(СЭТА).

ПАРТИЯ-БИЛЕ, ЧОН-БИЛЕ КАДЫ

«Ленинчи утланыышкын-биле» деп делегелеги ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиниериниң бүтү-эвилел делегелеминиң төп павильонунда ажыттан. Партияның тургузукчу улуг ажылының дугайында, совет улустуң чаагай чедиишкиниериниң дугайында делегелеге тодаргай көргүскен.

Чоннуң болгаш партияның идегээни бедик албан-дужаалдарга эш Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгазын көргүскен материалдарны чаа делегелеге келгеннер улуг сошуургал-биле көрүп турар. СЭКП-ниң ленинчи чиигине шугумун боттандырарынга, тайбының камгалаарынга болгаш бижылаарынга Леонид Ильичиниң хуула улуг салыышкынын документилерде тодаргай илергейлээн.

«Леонид Ильич Брежнев» деп биографиллиг допчу очерки, «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер», «Сактыышкыннар» деп номнарны, фотографияларны степдилериниң бирээзинде делгээн. (СЭТА).

ДЕМ-БИЛЕ

«Тудуг кезектери» комбинатта Делгер Бүргүштүүевич Сегбе удурткан бажың тударынга калбак панельдер белеткээр бригадалың күш-ажылчы көргүзүглери чыл эгезиниден бээр багай эвес болуп келген. Бригада кежигүннери ай, квартал планнарын күүседириие төлептиг үлүүн киирип, чаңгыс демниг ажылдан келгеннер. Олар октябрь айның күш-ажылчы үлүүн 137 хуу күүсеткеннер. Октябрь айда бетон хептеп, кудар планы 540 кубометр турган. Ол айда олар база-ла эки ажылдаап, ону 110 хуу кыадыр боттандырып алганнар. Ноябрь айның планын хуусаазында күүседип шыдааннар.

Бригада ийи эолчеглиг ажылдап турар. Ийиги эолчегии дуржулгалыг ажылчын Александр Райзин билдилиг удуртуп келген.

Ажылчыннар хүнде 25,5 кубометр бетон хептеп, кудар пормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер. Бо күш-ажылчы чедиишкинде мурнакчы ажылчыннар Эрес-оол Ооржак, Алексей Иргит, Мария Казанцева, кран башкарыкчызы Любовь Топыс оларның киирген үлүү улуг.

Амгы хүннерде бригада кежигүннери чыл планын чедиишкинниг күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Бистиң корр.

БӨГҮНГҮ НОМЕРДЕ:
- Депутат болуну.
- Уттундурбас ужуражылгалар.

ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

Тожу районнуң ажыл-агыйының адырларының бирээзинге өлүк белеткели хамаарыжыр. Аңчылар ырак-узак тайгасынны кезип чораан, чымчак алдынны тыпкан, күрүнеге дужаан келген. Бо аңныыр сезонда база дыка хөй аңчылар чаңчыл ёзугаар аттаганнар. «Май 1», «Тоора-Хем» совхозтарның аңчылары аңныыр-тывыш чери-биле керээни чаргаш, ээлчеглиг аңнаашкынче үнүпкеннер.

Тайгалар, сыннар кезип чоруур аңчыларның идегелдиг хөлгези — чарылар. Оларны беш-алды хондур мунуп чораан турлагларынга чедер. Ол идегелдиг хөлгелерни сүрүп экээри-биле бир кезек кижини совхозтуң Одугеиде Орай-оол Бараанның ява бригадазынче чоруткан. Сүрүкчүлер чеде бээрге, аңчылар мунар чарыларны үзүп кагбаан болган. Олар боттары элээн каш хүннер дуогазында явалер-биле сүрүүн келгеш, 60 хире аныык чарыны үзүп экелгеннер. Ужурунда болза аңчыларның мунарынга күш-хүнезин, ок-чемээн артынарынга 200 хире чары негеттинер.

Бо чылдың аңныыр сезонунда аңчыларның мунар хөлгээни белеткээринче кичээнгейни коштатканындан чарылар чедиишпейн, чамдык аңчылар чадаг аңнаар ужурга таварышкан. Оон-биле чергелештир аңныыр-тывыш чери-биле керээни чаргаш, ээлчеглиг аңнаашкынче үнүпкеннер.

Тайгалар, сыннар кезип чоруур аңчыларның идегелдиг хөлгези — чарылар. Оларны беш-алды хондур мунуп чораан турлагларынга чедер. Ол идегелдиг хөлгелерни сүрүп экээри-биле бир кезек кижини совхозтуң Одугеиде Орай-оол Бараанның ява бригадазынче чоруткан. Сүрүкчүлер чеде бээрге, аңчылар мунар чарыларны үзүп кагбаан болган. Олар боттары элээн каш хүннер дуогазында явалер-биле сүрүүн келгеш, 60 хире аныык чарыны үзүп экелгеннер. Ужурунда болза аңчыларның мунарынга күш-хүнезин, ок-чемээн артынарынга 200 хире чары негеттинер.

Бо чылдың аңныыр сезонунда аңчыларның мунар хөлгээни белеткээринче кичээнгейни коштатканындан чарылар чедиишпейн, чамдык аңчылар чадаг аңнаар ужурга таварышкан. Оон-биле чергелештир аңныыр-тывыш чери-биле керээни чаргаш, ээлчеглиг аңнаашкынче үнүпкеннер.

Тайгалар, сыннар кезип чоруур аңчыларның идегелдиг хөлгези — чарылар. Оларны беш-алды хондур мунуп чораан турлагларынга чедер. Ол идегелдиг хөлгелерни сүрүп экээри-биле бир кезек кижини совхозтуң Одугеиде Орай-оол Бараанның ява бригадазынче чоруткан. Сүрүкчүлер чеде бээрге, аңчылар мунар чарыларны үзүп кагбаан болган. Олар боттары элээн каш хүннер дуогазында явалер-биле сүрүүн келгеш, 60 хире аныык чарыны үзүп экелгеннер. Ужурунда болза

Д. АЙЫР-САНАА.
Тожу район.

Туранскому роспуб... БИБЛИОТЕКА

Очулга килдызы НОМЧУКЧУЛАРГА

Бистиң чуртувустуң политиктиг, экономиктиг, культурлуг амыдыралы-биле, делегейде эң чугула болуушкуннар-биле номчукчуларны чогуур үезинде таныштырары— солуниуң очулга килдызының кол сорулгазы болуп турар.

Бо сорулганың негеледеринге дүүштүр дараазында хол эгелериниң адаанга очулга материалдарын «Шынның» арыннарынга парлап турар: «Төрээн чуртувуста», «БАМ— маадырлыг чоруктуң оруу», «Эвилелдешкен республикаларда», «Совлгу шактарда», «Мурнакчы дуржулга — бүгүдениң байлаа», «Солун үүлдер оранында», «Автономнуг республикаларның, областарның, округтарының амыдыралындан», «Бомбурзектиң судалы», «Тайбыңны камгалаары —амгы үениң эң чугула сорулгазы», «Коммептаторлуң (тайылбырлакчының) булуңу», «Делегейде болуушкуннар допчуларды», «Ийи делегей — ийи амыдырал», «Бүгү диптерлер», «Делегей бо хүннерде», «Акыдуңма партияларда», Социализм чурттарында» болгаш оон-даа өске.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилерии, совет коммунистериниң улуг шуулганында эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ниң Отчёт илеткелии, «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезиниң кол угланышкынының». СЭКП ТК-ниң ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң материалдарын, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онзу чыжыының алдыгы сессиязының документилерин дүрген очулдургаш, номчукчуларга бараалгаткан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиннииг боттандырар, бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, камналга чурумун шыгыы сагыыр дээш совет кижилериниң демиселин, мурнакчы дуржулганы, бүдүрүлгени болгаш күш-ажылды организастаарының дешилгелиг аргаларын чыдырары очулга кылдыынын ажылында чугула черин эдээп турар. Маңаа хөлбаштыр очулдургаш хөй материалдар парлаттынган. «Күш-ажылчы маадырлыг чоруктуң кижилери» деп темага ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев-биле беседаны «Шынның» (№ 260) бирги болгаш үшкү арыннарынга чырыткан.

Оң бирги беш чылдың даалгаларын чедиишкиннииг, доллур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустуң сопиалистиг чарыжының үлам-на калбарын турарын ВЦСПС-тиң даргазы хамыктың мурнунда онзалап демдеглээн болгаш күш-ажылчы шылгаранган чедиишкиннери үзээш 1981 чылга ССРЭ-ниң Күрүне шаңналарының лауреаттарының аттарын улуг чедиишкиннериниң дугайын тодаргай айыткан. Чижээ, Соңгу-Казахстан областың «Таванчульский» совхозунда Кабдырашит Сарсемьаевтиң хөвү бригадазының кежигүннери бо чылдың агаар-бойдузунуң ынчаашкынының байдалында безин чаагай дүжүттү өстүрүп, 3450 гектар шелдүң тараа культуразының 30 центнер дужудун ажаан алган. Совет кижи, оон маадырлыг күш-ажылы, төлептиг амыдырал-чурттазы очулга материалдарынга моон соңгаар-даа доктаамал чыыттынган турар.

Делегей дайынын, ядролуг халапты болдурбазынче, тайбыңды камгалаарынче бүрүн угланган СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң принципиалдыг дениичи даштыкы политиказын пропагандалаары, партияның XXVI съездизиниң күлээп алдынган 80 чылдарның Тайбың программазының делегейге боттанышкынын чыыдары — солуниуң болгаш оон очулга кылдыынын эң чугула сорулгаларының бирээзи. «Правда» солуниуң корреспондентизиниң айтырынга СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуның Даргазы Л. И. Брежневтиң харыызын, Барыын Германияда «Шпигель» журналга оон берген интервьюзун долузу-биле очулдургаш, бистиң солунга парлаан. АКШ-тың президентизи Р. Рейган баштаан амгы америк администрациязының болгаш НАТО-нуң империалистиг аггрессия өске-даа болуктериниң дайынызырак хөделишкиннериниң үржүүндан дегелейде улам чидиглеген амгы дүшкүүрүг байдалды чавырыдырарынче, ядролуг дайынның кыжанышкынын узуткаарынче угланган совет тайбың чаа саналдарны өртемчейниң тайбыңга ынак бүгү кижилериниң, политиктиг болгаш хөй-ниитии ажылдакчыларының иэйи-биле деткип турарының дугайында очулга материалдарын солуниуң парлаан болгаш ам-даа чырыдып турар.

Аңы-дуңма социалистиг чурттарның амыдыралын, чедиишкиннериин, дуржулгазын көргүскен очулга материалдарын парлаарынче редакция, оон очулга кылдыын улуг кичээнгейни угландырып турар. Чижээ, бо чылдың ноябрь 14-те № 264 солунга «Социализм чурттарында» деп эге-биле Берлинден, Будапештиден, Софиядан, Прагадан медээлерни парлаан. Герман Демократтыг Республиканың Бойценбург хоорайында 2 муң ажылчыныарлыг судно будүрүлгезиниң коллективи пассажирлер аргыштырар чүе дугаар суднону планнаттынган хуусаазындан дөрт неделя бурунгаар будургенин, ону «Федор Достоевскийж деп адаа-

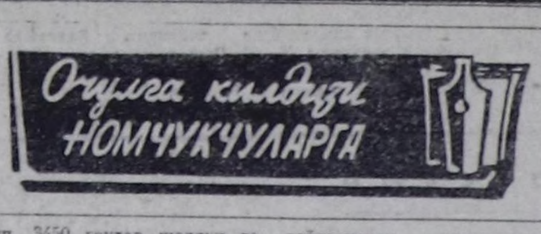

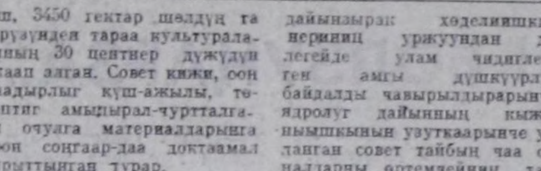

Очулдурган материалдарның шынарынга, литературалыг сөс-домаанга, утка-шынарынга, ынзы-бүрү темаларынга, эге аттарынга хамаарыштыр боттарының сапал-оналын киирерин, кайдыг чүүлдерин күзеп, номчукеан турарын биеке бижип дыңнадырын номчукчулардан солуниуң очулга килдиган дилеп, манеп тур.

Депутат БУЛУҢУ

ДЕПУТАТТАР СҮМЕЛЕШКЕН

Кызыл хоорай Советиниң депутаттарының эдэлчеглиг сүмележилгези — «Депутат хүнү» чоокта чаа болуп эртжен. Ону Кызыл хоорүүскомнуң даргазы Ш. Д. Куулар эге сөс-биле ажытkан. СЭКП-ниң XXVI съездиниң, ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга Советтерниң болгаш депутаттарның ролюнуң бедип турарын ол демдеглевишаан, чонның бүрүн эргелиг төлээлери оларга хоолйу бэлтээр тывыскан эргени база улут хүжөлгелерин кижилериҢ чаагай чорудунуң, Советтиң девискээриниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң эргелыктарынга дүүштүр Советке болгаш боттарының, соңгуткан округтарынга палбаа-биле ажытлап, ажылдаар үжүрүлүг дээрин демдеглээн.

Улус депутаттарының хоорай Советинде 200 депутат бар. Олардан хоорай Советиниң күүсекчи комитеди, 13 доктаамал комиссиялары туруштунган. Хоорай бүдүүлгелериниң болгаш организациялары-ның ажыл-чорудулгазынга Советтиң болгаш оон депутаттарының контролюн эжиидер соруглга-биле 4 черде депутаттар бөлүктерин тургускан. Советтиң депутаттарының хөй нуруузу хоорайның болгаш коллективтериниң амыдыралынга идепкейлиг киржин келгенивер. Боттарының дорт хамаарышкан ажылы-биле депутаттың белен эвес ажылын холбаштырып, хостуг үе-шагын-даа харманнамайн ажылдап чоруур депутаттар: тараа сайгарар бөлөзиниң ажылчыны Т. Тумат № 1 АТБ-ниң чолаачызы А. Галайко, автосептелге заводунуң ажылчыны, В. Хунай-оол, хоорайның саң-хөө киидининиң эргелекчизи В. Барабанов, № 1 орук-тудуг эргелиниң чолаачызы П. Кабак, геология-шинчилел экспедициязының начальниги В. Авруцкий болгаш еске-даа депутаттарны хоорүүскомнуң даргазы бодунуң эге сөзүнге адап демдеглээн.

Дараазында депутаттарның хүн бүрүде ажыл-чорудулгазынга таваржып келир база хоорайга дарый шиитпирлээри негеттинии турар айтырыгларының темаларынга доп-ту илеткелдер болгулаан болган депутаттар боттары ажылының дүржулгазын солчуп, чүве чүгаалаалнар. «Социалистег хөөйлу-дүрүмнү бы-жыглаарынга депутаттың ролю» деп илеткелди Кызыл хоорай Советиниң депутаты, хоорайның улус судунуң даргазы Р. В. Цуканова, хамаатыларның билдирикшинин-ерин болгаш хомудалдарын көөр чүрүмүнүң дугайында илеткелдиг Кызыл хоорайның прокуроору В. В. Суслин кылган.

Депутаттарның дүржулгазынга солуушканы солун болгаш ажы-бүрү темалыг болган. Хоорайның улус өөредилге киидининиң эргелекчизи депутат З. Ф. Борисова бодунуң чүгаавының хөй иезинин пазы четпээннер-биле депутаттарның ажылдаарының аргалаарынга, омарның эргелерин камгалаарынга болгаш хостуг үеэвин оргӨнизастарынга хамаарышкыраан. Хоорай Советиниң капитад түүгүү талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат П. В. Кирдеев болгунуң чүгаазынга СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниг болгаш үк Пленумга Л. И. Брежневтиң чүгаавында түнелдерге болгаш айтышкынынарга дүүштүр кампалганың чүрүмүн шынгы сагыыры сагыырын хандырарынга депутаттарның ролюн болгаш киржилгезин чүгулаан демдеглээн. «Краснояркстройтрестың» Кызылда автобаазавының чолаачызы депутат В. А. Акимов бодунуң депутат ажыл-чорудулгазын, соңгуныулар-биле округта чорулуп турар ажылының дүржулгазын депутат өөрүнге делгерен-гейн-биле чүгаалап берген.

Улус депутаты бедик хүдэлгезин кызымак күүседин турары база хоорайның болгаш коллективтериниң хөй-ниитии амыдыралынга идепкейлиг киржилгеэн дээш шаңнаткан болуу депутаттарга СЭКП хоркомунуң болгаш хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң Хүндүлел бижиктерин база өртектиг белектерин хоорүүскомнуң даргазы Ш. Д. Куулар тывыскан. Оларның аразында депутаттар П. В. Кирдеев, К. К. Снегирева, К. О. Шактаржык, М. К. Ооржак болгаш өскелер-даа бар.

«Депутат хүнүнүң» төнчүзүнде Кызылдың чамдык ясли-садтарының бичии киженнерге улус депутаттарының хоорай Советиниң депутаттарынга чаптанчыг, чараш концертин бараалгатkаннар.

З. СЕДЕН-ХУУРАК.
Хоркүүскомнуң инструктору.

Дүржулга

ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

Депутаттың бодунуң соңгукчуларын хүлээп алырын организастаары, оларның бидприншкиннерни болгаш хомудалдарын шын сайгарып көөрү кончуг чугула. Бо дугайын «Запорожсталь» заводтуң улуг вальсовшиги, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады В. Орлов дыка солуун кылдыр чугаалап турар.

— Айла бир катаң хүлээп алыышкын кылып турар мен. Хоорүүском түскай өрээлдэ белеткеп берген, ында телефон, албан ужуруунуң пизы-бүрү медээлери бар. Кресловары эптиг, столда солуннар, журналдар. Маңаа кижилер кандыг-бир херектиг, депутатыбиле сүмележиксээш кээп турар болзажок, эдлчет маңаа-ла чалаараңгыг эвес болзуун дээш оларны белеткээн.

Хүлээп алыышкын, хүнү менээ кеазээде ырай дүжүрепчиг, чүве дээрге кээп турар кижилерниң тургузар айтырыгларының болганчок-ла нарын, шынгы болгаш чүгула болгулаар. Олар колдуунда-ла кижилерни сагыш човадыр, оларга оожургал бербес айтырыглар болгулаар. Ынчангаш депутат херектиг чүве ужурунче ханылаар эвес, харын кижилерниң сагыш-сеткил байдалын базә билирип чүгула. Хүлээп алыышкын хүнүнде депутатты кандыгдаа бачым ажылдар чардыктырбас болурга дыка эки.

Соңгу хүлээп алыышкынарның бирээзинин дугайын чугаалап көрейн. Мен күүсекомга ажыл шагының соолуунде дораан чедип келдим. Хүлээп алыышкын өрээлинче кире бээримге, алды кижи олур, оларның ийиинде мурнунда ужуражылгадан билир мен. Бирээзиниң айтырыы харылаттынган, ийигизиннии ам-даа шиитпирлеттинмээн. Ол дугайын оларга дораан чугаалаары эңчок деп болдум, кижиниң кандыг-бир айтырыы бар апарганы чадавас дээш. Ынчангаш кижи бүрүү-биле далаш чок чугаалажыр херек. Киреринииң чүрүмүн келген кижилер боттары тургузуп алыр: ында столда сааның, карандаш бар, аңаа фамилияларын дараалаштыр бижип алырлар.

Баштай-ла аныяк эвес хераженен кижи кирип келгеш, шиитпир ооккa доктаай дүштү. «Олуруп көрүнер» — деп чаладым. «Олурбас мен—дей каапкаш, арай эгенген хевирбиле — олурга ажынчырга эңчок болгай»—деп немеп кагды. Эдлептиин але деп бодадым. «Херектиң үжүру мындыг чүве, эш депутат — деп эгеледи. — Бичии бажыңныг турган кижи мен. Чаа тудуг кылып дээш өөмнү бүүрү каапкан. Меңээ чаагайжыды түттүнган үш өрээлдиг иканртира берген. Өөрүшкү-биле чүрттэ деп болур. Мен аңаа чайчыгын чалаштым. Чеченгерлиг коданчыгаш-даа, сарайда дагаа-даа чок, чаңгыс сөс-биле — кылыптар чүве чок. Чалгаарап орар болза. Соолуңде ээп, чаагай сеткилдиг кижилер квартирамны сеткилге таварыштыр орнап алырынга дузалады. Чүрттээрынга таарыштыртынып алырым билек-ле, ол базынынны база бүзүр апарган. Райкүүскомга баргаш, бажыңымны хостуг чер участогунче кожуттуп бээрин дилээримге, чөпшээреведи. Катап-ла мурнундааазы ыткаш, квартира аазап турар. Ынчангаш бажыңга таарышпас-тыр мен деп бүзүрээп чаламтым».

Чугааны ынчээнгейлиг дынналп алгаш, райкүүскомче долгадым. Чугаа узун болгаш чаңк эвес болду. Ол эштерни база-ла болалым: мында артык шүүдел, сагыш салыышкын хөй, а бажыңчыгаш кейсүртүрүнден бир квартирага ордер бижип берипте-рн шүүт чок-ла болгай. Ынчалзажок мурнунда чүрттап турган черни бусканда азы орнаанда ээзи квартира өйиккe азы акша төлевир алырын хөөйлуда кергени ынчангаш таварыла эвес боор. Ынчангаш бажыңны улуг тудуг кылдырыкчыаының күүселибиле хостуг чер участогунга чүге аппарып түттүрүп берип болбазын деп бодадым. Райкүүскомнуң шынап-ла аңаа чоп-шээрешти-даа. Келген кижи сеткилин хапган үнүп чоруду, ынчалза-даа ажик аксыңга баргаш, бир эвес чүве бүтпезе, катап келирин дыңнатты. Оон хенертен-не өөрүп четтиргенин илергейлей берди. А мен, чүү дээш менээ өөрүп четтирер боор, айтырыгны райкүүскоом боду шиитпирлеп болуур турган-дыр, чүгле кижите дыңнангыр, кичээнгейлиг чорук херек турган-дыр деп бодадым.

Кижилерниң дилеглерин ёзу бярымдаалап көөр, оон алыс утказынче ханылаас чорук ажыл чылыыр, шүүл хайындырар чоруктарны удаа-дараа болдуруп турардыр. Шиитпирлээрине кашла минуталар херек айтырылар чамдыкта ай-айы, чыл-чылы-биле шейлуп туруп бергилээр-дир.

Соңгукчуларның биске тургускаңы айтырыг бүрүү соңгаарладышкын чоокка шиитпирдеттинген турар, чөптүг кандыг-даа дилег хандыртынган турар ужурлуг дээрин депутаттар бистер билир болгай бис. Ол дугайын «Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында» хоойдуда база айтыкан. Маңаа партия, совет, ажыл-агый организарының биске дузазы кезээде хандыртынын турар. Мен ол организардан каш-даа дилег кылган мен, оларны херекке албас, кичээп көрбес ышдыг таварыга чаңгыс-даа удаа боон көрбээн.

Чөптүг чорук, дуза дээш депутатка келген кижи бүрүү бодамчалыг харынны алыр, оон дилээн болуур-чогууру-биле көөр дээрээге бүрүн бүзүрелдиг болур ужурлуг болгай. Бир эвес кандыг-бир дилегин ханылбрар арга чок болза, ол шын барымдаалардыг турар, ынчан дилег киирген кижи хомудавас. Мен айтырыг тургузуп келген соңгукчуларны ол-бо чердерже чорудуп, адрес, телефон дугаары айтып, оон барып айтыр дивес, оларны бодум кылырын, дузалап болгу дег черлерден бодум айтырып, телефоннаар мен.

(«Народный депутат» пособиеден).

Совет көдээниң кижилери

ҮЕНИ МУРНААН

Оналашкан ажылынга кылымак, чыл санында бедик түүпеедерни чедип ап чоруур, бичe сеткилдиг, күш-ажылчы кижилерни чон хүндүлээр, оларны чөргаарал-биле адаар. Ындыг мурнакчыларның бирээзи «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы сүт-бараан фермазында доктаамал быжыглаан тракторист Кара-оол Дамбаевич Донгак ол.

Дүржулгалыг тракторист Кара-оол Донгак 20 ажыт чыл дүргүзүүнде ажыл-агый-ның янзы-бүрү маркалыг тракторларын хумагалыг, биллдиг башкарып, мактал-шаннадыг ажылдап келген. «Чыраа-Бажы» совхозтуң дирекциязы кап чыл бурунгаар Шык-Бажы сүт-бараан фермазының коллективиниң дилээн ёзугаар Кара-оол Донгактың башкарган дугуйлуг тракторун аңаа ажылдаары-биле быжыглаан.

Тракторист К. Донгак Шык-Бажы фермазынга ажылдап эгедей бергенинiң баштайгы хүннеринден-не ферманың инек, соок суу, инектерге боор саван, сигенин үзүлбестээн. Саанчылар, кадарчылардың ажылдаарынга, мурнунда чылларга дең-нээрге, таарымчалыг байдалдар тургустунган. Сүт саалдазы чоорту кевүдеп, ферманың ай, квартал планнары ажыр күүсеттинин турар апарган.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң дирекциязы онаалшкан ажылынга кызымак хоочун тракторист К. Донгакты өртектиг белектер, хүндүлел бижиктер-биле каш-удаа шаңнап, мактап, күш-ажылче үлам соруун киирип келген. Оон тодаргай чижээнге ажыл-агыйның сүт будуруулгазын көвүдиринге чыл санында киирип келген күш-ажылчы улуг-хүүгүүн бедик-биле үнелеп көргеш, совхозтуң дирекциязы 1978 чылда Кара-оол Дамбаевич Донгакты Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делегелезинге баар путевка-биле шаңнаның чугааларга-ла четпир.

Шык-Бажы фермазында аныяктарның дагыныычызы тракторист Кара-оол Донгак он бирги бөш чылдың баштайгы чылының эгезинде бодуңуң башкарын турары дугуйлуг трактор-биле чыл төнчүзүнге чедир 1200 эталон газы ажылдап кылыр, 1000 кг кывар-чаар үүлдүү, 500 рубльдиң артык кезектерни камнап алыр бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Сөглээн сөзүнге ээ болуп, Кара-оол Донгак фермаңың сиген көвилдезинге болгаш янзы-бүрү ажылдарга башкарган трактору туруушкун чонка киириштирип турган, эртжен он айларда 1417 эталон газы ажылдап кылган, 1142 кг кывар-чаар үүлдүү, 586 рубльдиң артык кезектерин камнап алган. «Чыраа-Бажы» совхозтуң дирекциязы эртжен он айларда ажыл-агыйның ферма, бригада бүрүүнүң мурнакчыларын идередип, түнелдерни үндүрүп тура, трактористер оргузунга калбарган социалистиг чарыштың бирги черин хоочун тракторист Кара-оол Донгак алган деп санаадыр, шилчир ышпелдя болгаш өртектиг белекти аңаа тывыскан. Оон көрек чүрүүн ажыл-агыйның хүндүлел самбыразында база катаң киирген.

Кара-оол Донгак ам 1982 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Ол «Алдан-Маадыр», «Сарыг» совхозтарның малчыннарының республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыглырын изин-биле деткээн. Ынчанын малын 1981—82 чылдарның ыяшындан хүр ажырар, ферманың сүт саалдазын көвүдедир дээш бодуңуң талазындан негелделиг ажылдан, инектерге боор иевг, соок суглу, силос, саван, сиген болгаш еске-даа мал чемперин үзүктелиишкин чонка өөрүүн, хүн үлүүн доңгаамал 130—150 хүү күүседин турар.

Кара-оол Дамбаевич элээн наш хүндүлел бижиктерниң болгаш 1977—78—80 чылдарның социалистиг чарыжының тиделктиин дең хөрек демделеринiң база Ленинчи юбилей медалының эдилекчизин.

О. АРАКЧАА.
Чөөн-Хемчик район.

ЧОНУНГА МАКТАЛДЫГ

Аъттарын Хемчиктен суг-гарган, өткаргаң, чуттаң, аыпкарган-чемтерген чоруур кижини Суг-Аксы суурнуң чурттакчылары пат-да тапыыр. Ол Сүт-Хөл ажылчын кооперациязының аът ажаак-чызы, коммунист Хүр-оол Быймбаевич Ондар-дыр.

Х. Ондар — Сүт-Хөл көдээ Советиниң депутады, Советтиң депутадынга чаңгыс чер чурттуулары ону бөш чылда улаштыр соңгуп келген. Чонуң бүзүреэи аңаа улуг. Коммунист Х. Б. Ондар ону хүлээнген херээнге кызымаа-биле чедип алган. Соңгукчуларның аңаа көргүскен бүзүрелин амыдыралда шынзыдып чоруурларының бирээзи.

Хүр-оол Быймбаевич округунга бо-ла келир, кылыр ажыл-херек-ле хөй. Соңгукчуларның чагыы, дилээ... Ынчангаш соңгукчулары-биле харымсалгадыг ажылдаары чүгула. Округтуң чурттакчылары депутады-биле кадыг төрээн суурун чаагайжыдып, погаанчыдар талазы-биле хөй ажылдарны кылып чорукчанар. Суурнуң Найырал кудумчуузунуң чурттакчыларының дилээ-биле ол девискээрге 100 ажыт дее ыяштарны тарып олурткан.

Сессияларга депутат округунуң чурттакчыларының ажыл-амыдыралынга хамаарыштыр ажыктыг саналдарны бо-ла бере боор. Суг-Аксы суурнуң чурттакчыларының хууда инектериниң солуушканы солун болгаш янзы-бүрү темалыг болган. Хоорайның улус өөредилге киидининиң эргелекчизи депутат З. Ф. Борисова бодунуң чугаавының хөй иезинин пазы четпээннер-биле депутаттарның ажылдаарының аргалаарынга, омарның эргелерин камгалаарынга болгаш хостуг үеэвин оргӨнизастарынга хамаарышкыраан. Хоорай Советиниң капитад түүгүү талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат П. В. Кирдеев болгунуң чугаазынга СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниг болгаш үк Пленумга Л. И. Брежневтиң чугаавында түнелдерге болгаш айтышкынынарга дүүштүр кампалганың чүрүмүн шынгы сагыыры сагыырын хандырарынга депутаттарның ролюн болгаш киржилгезин чүгулаан демдеглээн. «Краснояркстройтрестың» Кызылда автобаазавының чолаачызы депутат В. А. Акимов бодунуң депутат ажыл-чорудулгазын, соңгуныулар-биле округта чорулуп турар ажылының дүржулгазын депутат өөрүнге делгерен-гейн-биле чугаалап берген.

Улус депутаты бедик хүдэлгезин кызымак күүседин турары база хоорайның болгаш коллективтериниң хөй-ниитии амыдыралынга идепкейлиг киржилгеэн дээш шаңнаткан болуу депутаттарга СЭКП хоркомунуң болгаш хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң Хүндүлел бижиктерин база өртектиг белектерин хоорүүскомнуң даргазы Ш. Д. Куулар тывыскан. Оларның аразында депутаттар П. В. Кирдеев, К. К. Снегирева, К. О. Шактаржык, М. К. Ооржак болгаш өскелер-даа бар.

«Депутат хүнүнүң» төнчүзүнде Кызылдың чамдык ясли-садтарының бичии киженнерге улус депутаттарының хоорай Советиниң депутаттарынга чаптанчыг, чараш концертин бараалгатkаннар.

З. СЕДЕН-ХУУРАК.
Хоркүүскомнуң инструктору.

Тадуя Бичe-оловна Оюн — Таңдыда «Революциянын чалбыыжы» совхозтуң мурнакчы саанчыларының бирээзи. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы саанчының будуруулгачи көргүзүүлери чыл санында бедин турар. Бо чылдың эртжен айларында хүлээлгезин Т. Оюн эки күүсеткеш, совхозтуң саанчыларының оргузунда калбарган социалистиг чарышка мурнаан.

Т. Б. Оюн депутат адынга база төлептиг. Балгазын көдээ Советиниң депутады Т. Б. Оюн чонуң аңаа бүзүрээн идегелиг ажыл-ижи-биле шынзыдып чоруур.

ЧУРУКТА: депутат саанчы Т. Б. Оюн.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

«Депутат бодунуң ажылының болгаш Советтиң ажылының дугайында соңгукчуларының мурнунга болгаш ону депутатка кандидат кылдыр депшитнен коллективтериниң болгаш хөй-ниити организацияларының мурнунга отчёдун бээр хүлээлгелиг».

(ССРЭ Конституциязының 107 чүүлүнден).

КОМИССИЯНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Улус депутаттарының Кызыл район Советиниң доктаамал комиссиялары Советтиң девискээрлеринде ажыл-агый, культура, экономика айтырыгларын шиитпирлээрине идепкейлиг киржин турардар. Комиссия бүрүүнүң ажылы план ёзугаар тургустунган. Советтиң улус өөредилгеэн болгаш культура талазы-биле доктаамал комиссиязының ажылында эки, өскелерге өөредиглиг чүүлдер эвээш эвес.

Районда школаларның четкизи кадбак. Оларның материал-техниктиг баазазы чыл санында быжыглаан турар. Улус өөредилгезиниң талазыбиле доктаамал комиссияның мурнунда шиитпирлээр айтырыглар хөй. Ол айтырыгларны шиитпирлээрине комиссияның кежигүннери идепкейлиг киржин келген болгаш аңаа хамаарыштыр боттарының саналдарын наирин турар. Депутаттар доктаамал комиссияның хуралынга школаларда өөредилге-кижиздилге ажылын, күш-ажыл кижиздилгезинин айтырыын наичаар тургусканың доктаамал дыннаң, хуралларга, Советтиң сессияларынга чугаалаалын турар. Аңаа хүлээп алдынган шиитпирлериниң күүселдезинге контроль күштелгеп.

Школаларның материал-техниктиг баазазының быжыкканы-биле өөренижилерниң күш-ажыл кижиздилгези багай эвес тургустунган. Шамбалыг болгаш Тердиг-Хая школаларындан өскелеринде өөредилге-будуруулге мастерскаалары бар. Депутаттарның идепкейлиг киржилгези, сумелээри-биле школаларга уруглариың техниктиг могаалылгазын сайзырадыр чамдык хемчеглер алдынган. Чижээ, Кок-Тей, Сукпак, Черби школаларында бо алыш эки. Ол школаларның дуржулгазын өскe коллективтерге иенгередир хемчеглерни депутаттар ап чоруудуп турар.

Школаларда профуглаанымнын ажылының наичаар тургустунганын доктаамал комиссияның кежигүннери хынап чоруп турар болгаш оон түнелдерни хуралга чугаалажып келген. Районнуң мурнакчы инчилери-биле ужуражылга кежилерин школаларга организастары чанчылчаан. Өөренижилерниң мергежил шилип алырынга хуза Кур-Чер, Кок-Тей школаларында эки тургустунган. Үстүкү класстарның өөренижилери күш-ажыл кичээлдерин амыдыралбиле холбап, чолаачы, тракторист, малчын, арга-арыдаамалы мергежилдерниң эге үндезининнерине өөренип турарлар. Чижээ, район школаларының 552 доозукчуузунуң 270-и тускай мергежилди чедип алган. Кара-Хаак школазындан 12 өөренижи трактор башкарарының шынзылгазын холга алган.

Школаларда өөренижилерниң чем-биле хандырылгазы депутаттарның кичээнгейинде. Хөй-ниитиниң, депутаттарның киржилгези-биле школаларга хыналдаларны чаңгыс эвес удаа чорутkан болгаш ында бар четчестерни чайладырынче угланган хемчеглерни комиссияның хуралларының, Советтиң сессияларының доктаалдарында киргеп.

Район Советиниң бо доктаамал комиссиязы культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазының деңнелин, ында алдынын турар хемчеглерниң даарнии өөредилге-будуруулге мастерскаалары бар. Депутаттарның идепкейлиг киржилгези, сумелээри-биле школаларга уруглариың техниктиг могаалылгазын сайзырадыр чамдык хемчеглер алдынган. Чижээ, Кок-Тей, Сукпак, Черби школаларында бо алыш эки. Ол школаларның дуржулгазын өскe коллективтерге иенгередир хемчеглерни депутаттар ап чоруудуп турар.

Школаларда профуглаанымнын ажылының наичаар тургустунганын доктаамал комиссияның кежигүннери хынап чоруп турар болгаш оон түнелдерни хуралга чугаалажып келген. Районнуң мурнакчы инчилери-биле ужуражылга кежилерин школаларга организастары чанчылчаан. Өөренижилерниң мергежил шилип алырынга хуза Кур-Чер, Кок-Тей школаларында эки тургустунган. Үстүкү класстарның өөренижилери күш-ажыл кичээлдерин амыдыралбиле холбап, чолаачы, трактористер, малчын, арга-арыдаамалы мергежилдерниң эге үндезининнерине өөренип турарлар. Чижээ, район школаларының 552 доозукчуузунуң 270-и тускай мергежилди чедип алган. Кара-Хаак школазындан 12 өөренижи трактор башкарарының шынзылгазын холга алган.

Школаларда өөренижилерниң чем-биле хандырылгазы депутаттарның кичээнгейинде. Хөй-ниитиниң, депутаттарның киржилгези-биле школаларга хыналдаларны чаңгыс эвес удаа чорутkан болгаш ында бар четчестерни чайладырынче угланган хемчеглерни комиссияның хуралларының, Советтиң сессияларының доктаалдарында киргеп.

Район Советиниң бо доктаамал комиссиязы культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазының деңнелин, ында алдынын турар хемчеглерниң даарнии өөредилге-будуруулге мастерскаалары бар. Депутаттарның идепкейлиг киржилгези, сумелээри-биле школаларга уруглариың техниктиг могаалылгазын сайзырадыр чамдык хемчеглер алдынган. Чижээ, Кок-Тей, Сукпак, Черби школаларында бо алыш эки. Ол школаларның дуржулгазын өскe коллективтерге иенгередир хемчеглерни депутаттар ап чоруудуп турар.

Школаларда профуглаанымнын ажылының наичаар тургустунганын доктаамал комиссияның кежигүннери хынап чоруп турар болгаш оон түнелдерни хуралга чугаалажып келген. Районнуң мурнакчы инчилери-биле ужуражылга кежилерин школаларга организастары чанчылчаан. Өөренижилерниң мергежил шилип алырынга хуза Кур-Чер, Кок-Тей школаларында эки тургустунган. Үстүкү класстарның өөренижилери күш-ажыл кичээлдерин амыдыралбиле холбап, чолаачы, трактористер, малчын, арга-арыдаамалы мергежилдерниң эге үндезининнерине өөренип турарлар. Чижээ, район школаларының 552 доозукчуузунуң 270-и тускай мергежилди чедип алган. Кара-Хаак школазындан 12 өөренижи трактор башкарарының шынзылгазын холга алган.

Школаларда өөренижилерниң чем-биле хандырылгазы депутаттарның кичээнгейинде. Хөй-ниитиниң, депутаттарның киржилгези-биле школаларга хыналдаларны чаңгыс эвес удаа чорутkан болгаш ында бар четчестерни чайладырынче угланган хемчеглерни комиссияның хуралларының, Советтиң сессияларының доктаалдарында киргеп.

Район Советиниң бо доктаамал комиссиязы культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазының деңнелин, ында алдынын турар хемчеглерниң даарнии

ТУДУГДА БИЧЕ МЕХАНИЗАЦИЯ

Хол-биле кылыр күш-ажыл чарыгдалдарын дыка кызырар, тудуг организациялардың бедик будуруукчулуг машиналар, механизмнер, автотранспорт, оон иштинде бичe тонналыг транспорт-биле хандырар, ажылдың эдлчеглиин бедидип турган, ол бүгүнү бурун ажыглаар хемчеглерни боттандырар дээрин партияның XXVI съездиниң шиитпирлеринде тодаргай айыткан. Салдынган соруглаарны «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелери канчаар боттандырып турарыа?

Партийжи съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке № 48 тудуг эргелериниң коллективи идепкейлиг киришпишаан, тудуг организациялардың арамынга калбарган чарышка кашдаа удаа тиилекчи боон шылгараан. Олар бо чылды багай эвес көргүзүүлер-биле эгелээш, үш дугаар школаны, сөсен ор-буле чурттаар бажыңны, ийи магазинии болгаш оон-даа еске объектилерни чыл эгезинден бээр ажыглалга киирген. Шеверлел ажылдарының темпизин дүргедедиргe хол-биле кылыр ажылдарны эвээжедип, бичe механизацияны нептереткени салдарлыг болган. Оон тодаргай илерели — штукатура ажылдарын бурунy-биле механизастаны. Инда күш-ажылын будуруукчулуу будун чартык катап улгаткан. Мурнунда бир ажылчын хүнде-ле хол-биле 8-10 дөрбелчин метр хемчеглиг черни штукатуралап турган болза, ам механизация күжү-биле эдлчеглe 15-18 дөрбелчин метр ханаы малгаштаар апарган. Бажың ханазын лескилеп малгаштаарын механизастаны чүгле күш-ажылдың будуруукчулуун бедиткен эвес, шеверлекчилерниң хол-биле кылыр ажылын чиигеткен. Бичe механизацияны чүгле шеверлел ажылдарында эвес, еске-даа ажылдарда нептереткен.

Чазаныкчыларның ажылын база дыка чиигеткен. Дилиг метериалын хларылдаарын, үттөрин механизастаан. Чижээ, Михаил Горбачевскийниң бригадазында электри-биле ажылдаар өрүмнер, хирээлер, хаарыллар, паркет шала хоюглаар хереклeдлер бар. Ук бригаданың будуруулгачи бедик көргүзүүлерни чедип ап кедгенинiң бир чажыды болза, оларның ажылынга бичe механизацияны нептереткени.

Малырларның ажылын база чиигеткен. Бажыңны чугайларынга, батареялар, хөөлөйлар, демир чалаларны будуруунга база түскай хереклeдлерни ажыглап турар. Хол-биле кылыр ажылдарның хемчээлин кызырын түрээ-дээ, ам-даа чедир кылдынмаан чүүлдер, ажыглаттынмаан курлавырлар бар. Бажыңның үстүкү каатарынче малгаш болгаш чугай хоюгдуларын шланг дамчыштыр дамчыдын бээр станнга үрелгеннен бээр ийи чыл болган. Амгы үеэе ону сеңгээн-даа болза, шеверлекчилер хуунарда куттуунган малгаш болгаш чугай хоюгдуларны үстүкү каатарынче хол-биле дажыглаалышаан. Чүге дээрге ол станнаны тудуг шалуунче чедирерин «Тыва тудуг» трестиң будуруулгетехниктиг четчелээшкин болгаш бичe механизацияны эргеледери бог-боттарынче чүгжүп туруп берген.

Шеверлел ажылдарын механизастаны күш-ажылын будуруукчулуун бедитпишаан, шеверлел ажылдарынга хереглеттинер материалларын камналгазынга , эвээш эвес ажыкты берген. Ынчалза-даа хоюгдуг аймаан тускай машиналар-биле эвес, самосвалдар-биле дажын турарынаа оруңга тектүр чоруктар бар.

Бо чылдың сөөлгү кварталында шеверлекчилерниң кылыр ажылдарының хемчээли улуг. Олар сезен азал ишти чурттаар панель бажыңны, автовокзалды, дараалыгга фабрикалының бажыңын бол... оон-даа еске объектилерни ажыглалга киирерлер. Алдынган онаалдаларын күүседизи — шеверлекчилерниң күженишкининг ажылындан хамаарыжыр.

Д. ОЮН.
Кызыл хоорай.

Депутатка сүме

ХУРАЛ ДАРГАЛААН БОЛЗУҢДАРЗА...

Депутат бүрүзүн сессияның ажылын эрттирип, даргалаар ыалдыр соңгуп болур. Ындыг болганда хуралдың ажылын кижи бүрүзүнүң чорудуп билген турары чугула. Хурал даргазы чүнү билген турар ужурлугул, негелде кандыгып?

Сессияның ажылын башкарып эрттирер кижи бо удаала депутаттарның хуралының кол-ла удуртукчузу болур. Депутаттар силерни соңгуп тура, сессияның ажылын хамыылаар харыысалганы силерге бүрүн хүлээткеш, хүн айтырыын бүгү тала-биле ханы чугаалажып көөр байдалды тургузарынга идегээр. Ынчангаш хурал даргазы сессияга депутаттарның эргелерин долу ажыглаарын хандырар ужурлуг. Хурал даргазының кол хүлээлгези — депутаттарның хуралының чүрүм бүгүлээр эртелин хайгаарамышаан, илеткелчиге болгаш адырынчы илеткелчиге, санал бергеннерге бичии-даа дыштык кадар чоруктар болдурбазы-биле залга шимээн, чугаа үнүрбезин хандырар. Залда шимээнни чидиреринде эңчок болбанар, чугаалы, шимээнни чидирерин аңаа-ла оожум, негелделиг дилээр. Хуралдың докталткан чүрүмүн шынгы сагыыр. Илеткелчиниң болгаш санал берип турган кижини үже киребенер. Хурал даргалаар талазы-биле арга-дүржулгалыг кижи кордунген үениң эртиң турарын сес ап чүве чугаалап турган кижиге кончуг эптиг сагындырар болгай. Ону сагыыры чугула.

Бир эвес саналдан турар кижи сессияның хүн айтырыындан дашкаар чугаа чорудар берзе канчаарыл? Мындыг таварылгала бир эвес саналдың хемчээли улуг эвес болза, болалдарын ренаур чугаалаар арганы ол кижиге бергеш, дараазында саналдар эгезинде хуралдың айтырыын, ажылының чүрүмүн шынгы сагыырын сагындырарын утпанар. Бир эвес сессияның ажылының үезинде хүн айтырыынга хамаарышпас-даа болза, шиитпирлээри чугула айтырыг тургустукүп келзе, сессияга чугаалажыры-биле кордунген айтырыглар төнерге көөр ийикпе, алы ону дараазында сессияга көөрү-биле киирерин сүмелеп болур.

Хуралдың шиитпириниң телевидениге киизэнгейлиг болуруун утпанар. Шиитпир телевидениң хуралдың даргазы эвес, ону редакторлаан комиссияның кежигүнү номчуур болза эки. А ол үеде хуралдың даргазы шиитпир телевидениңе киргеп адыглерин сайгарарынче сессияның киржикчилериң организастап, дылааларынга киирер. Депутаттарның хуралының төнчүзүнде хурал даргазы сессияның хүн чурумунда киргеп айтырыгларның доозазының көрдүнгенин ыяштатышаан, сессияның ажылын чорутканынга хамаарыштыр сагындырыг, сүме бар бе дээрзин чүрүм ёзугаар айтырар ужурлуг.

Оон херээ чүл? Хуралдың ажылын чорутканында частырыглар турган болза, ону дараазында катаптаазы-биле эдин алыр арганы ол бээр. Түнелдиниң сессияның ажылының доозулганын хурал даргазы ыяштадыр. А хурал даргазының ажылы оон-биле төнгени ол эвес. Хурал соонда ол протокол бижилгелерин хынамчалыг номчуп хынаап, ат салгап, документиге ножуп шыгжаары-биле күүсеткен.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиүмунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйында хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргенинин демдээ кылдыр ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден **шаңнаары болза:**

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Таисья Васильевна **Андестодер** — Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парытының улуг бухгалтери.

Владимир Герасимович **Беляев** — пенсионер.

Борис Холчукпаевич **Болдур-оол** — дүлей уругларның школа-интернадының директору.

Юлия Александровна **Бокарёва** — Седьхозтехүрүкомунуң материал-техниктиг хандырылга базазының код бухгалтериниң оралакчызы.

Иван Романович **Ведерников** — «Каа-Хем» разрезтиң чолаачызы.

Августа Михайловна **Глазкова** — Росмясомолторг холодильнигиниң улуг кладовщиги.

Клавдия Кирилловна **Глазкова** — чунар-бажың комбинадының бухгалтери.

Мария Григорьевна **Голощапова** — чер ажылдары кылыр тудуг эргелелиниң кол бухгалтери.

Надежда Васильевна **Голубпова** — партия хооркомунуң танныгы.

Федора Михайловна **Еливарьева** — партия хооркомунуң танныгы.

Михаил Кузьмич **Зайцев** — «Тыва колэо тудуг» трестиң № 62 КМК-да прораб.

Прасковья Архиповна **Известьева** — Кызылдың ИХК-ниң таныгы черинің контролёру.

Матрёна Дмитриевна **Игольницина** — «Детский мир» магазинниң кладовщиги.

Александра Гавриловна **Иванова** — столоваялар болгаш рестораннар трезинин бухгалтери.

Виктор Анфиногенович **Каиапев** — дүлей уругларның школа-интернадының слесары.

Антонина Ивановна Клебанская — пенсионер.

Мария Андреевна **Кутявина** — дүлей уругларның школа-интернадының кижизидикчизи.

Раиса Ефимовна **Лантухова** — дүлей уругларның школа-интернадының кижизидикчизи.

Анастасия Гавриловна Лемзанова — партия хооркомунуң техажылчыны.

Валентина Дамбаевна Люндуп — карап чотпестерниң Кызылда ОББ-де даараныкчы-моторист.

Антонина Романовна Маринцева — үлетпүр бараапнар садыының кол бухгалтериниң оралакчызы.

Анна Васильевна **Межова** — столоваялар болгаш рестораннар трезинин буфет эргелекчизи.

Анна Фёдоровна **Михайлова** — Кызыл хооркүүскомунуң кадык камгалал киидизиниг вол бухгалтери.

Андрей Николаевич **Мишин** — Садыг министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң дарганы.

Евдокия Макаровна Недюбина — № 2 ресэмнелгениң санитарказы.

Панфил Никитич **Новиков** — Росмясомолторг холодильнигиниң юрисконсультузу.

Анастасия Яковлевна **Просенова** — № 2 ресэмнелгениң санитарказы.

Матрёна Андреевна **Раздобреева** — республиканың күрүлгелиглерге маттыжышкынының зоотехниги.

Александра Иосифовна **Рудина** — «Алёнушка» детсадтың ажылчыны.

Александра Павловна **Селиверстова** — столоваялар болгаш ресторанның трезинин садыг-ажызы.

Анна Фёдоровна **Селиманова** — № 55 магазинниң садыжызы.

Мария Григорьевна **Семёнова** — пенсионер.

Прасковья Семёновна **Сергеева** — Кызыл хоорайның ИХК-ниң таныгыл черинин таныгылы.

Вера Феофановна **Соколова** — «Каа-Хем» разрезтиң вол бухгалтери.

Доминка Васильевна **Соловьёва** — партия хооркомунуң техажылчыны.

Антонида Леонтьевна **Соломатова** — чунар-бажың комбинадының оператору.

Анна Петровна **Страхова** — дүлейлер ниитилелиниң Кызылда ОББ-ниң алыжылыы.

Иван Федосеевич **Тарасенко** — «Тыва колэо тудуг» трестиң № 62 КМК-зында даргам.

Лидия Семёновна **Терских** — пенсионер.

Мария Николаевна **Тетюева** — партия хооркомунуң техажылчыны.

Татьяна Тулушевна **Хеленмей** — столоваялар болгаш рестораннар трезинин ажылчыны.

Пелагея Семёновна **Черкашина** — чунар-бажың комбинатының кассири.

Варвара Александровна **Чмых** — «Тыва тудуг» трестиң бине механизация эргелелиниң улуг бухгалтери.

Надежда Кирилловна **Чупукова** — Кызылдың № 11 ортумак школазының баштыкызы.

Екатерина Петровна **Чупрасова** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң таныгыла ХБАБ-тың кылдыс эргелекчизи.

ЧООН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Ефросинья Мемиовна **Баева** — районуң төп эмнелгезиниң даборантызы.

Валентина Яковлевна **Березина** — районуң төп эмнелгезиниң рентген-кабинединиң санитарказы.

Парасковья Михайловна **Жигура** — Чадаананың харылзаа белдириниң почтальону.

Римма Леонидовна **Кудерова** — «Каа-Хем» разрезтиң Чадаана участогунда улуг экономист.

Сандын Оруспаевна **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Сиринмаа Ламаевна **Саая** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Федосья Ерофеевна **Струкова** — районуң төп эмнелгезиниң санитарказы.

Мария Денисовна **Табачная** — районуң төп эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Өшкү-Саар Конгүевна **Түлуш** — «Сүт-Хөл» совхозта уругдар садыының ажылчыны.

Дамдын-оол Сашлаевич **Ховалыг** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Девекей Чолдак-ооловна **Чадамаа** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

(Уланчылыг).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БУЗУЛБАС НАЙЫРАЛ

Декабрьның политиктиг календары Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразында найыралчы харылзаалариың төөгүзүнде кайгамчыктыг ийи хүн-биле демдеглеттинген. 20 чыл мурнунда, 1961 чылда, Индияның бурунгу болгаш кезээде аныяк черинге эш Л. И. Брежневтиң баштайгы аян-чоруу болган, а эрткен чылын Делиге Дээди деңнелге совет-индий үжураажылыкын болуп, ийи чурттуң аразынга бузулбас найыралды болгаш хөй талалыг үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы удамынай калбартып хөгжүдериниң дугайында төөгүлүг документилерге ат салдынган.

Индий-совет найыралдың Индияда эгелээн айын харын бистиң улустарывыстың үндезин эрге-ажыктарынга таарышкан кады ажылдажылганын ол чугула үе-чалаларынга тураскаатказын. Ону бүгү чуртта арттирип турар. Миллион-миллион индийлер, «Совет Эвилелиниң өнүктери» ниитиледдин болгаш Индий-совет культура ниитилелиниң кежигүннери айның хемчегериниде идепкейлиг киржи берген. Совет-индий харылзаалардың төөгүзүнде ол ийи тураскаадлыг хүннерге холбаштырган чүс-чүс митингилер, найырал кежээлери, чыыштар, фото-чурук делгедгелери, кинофестивальдар бо хүннерде республикада эртип, ийи улуг улустарның найыралын быжыглаарынга Л. И. Брежневтиң ролюн парлагала база чугааларда онзалап демдеглеп турар. Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында он чылын ССРЭ-ниң болгаш Индияның улустарының чоокта чаа калбаа-биде байырлаанын кереэ совет-индий харылзаалар-ның быжыг үндезини болу берген.

Совет-индий чаңчылчаан найыралдың төөгүзүнге кайгамчыктыг бо декабрь хүннеринде чыл мурнунда Делиге болган митингиге Л. И. Брежневтиң чугаалаан хаяы уткалыг мындыг сөстери сагышка кирип келир-дир: «Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразынга найыралдың харылзаалар-ның бөгүн хөгжүтүнүшаан, бистиң улустарывыстың чүге амгы салгакчылаарынга эвес, харын келир үеним салгакчыларынга, кижи төрелгетенниң тайбың келир үезинге база чаагай керекти кылып турарывыс ол».

Индий күрүнениң удуртукчузу Индира Ганди болдунуп эолчээзинде чоокта чаа мынча деп медеглээн: — Бистиң чурттарывыс ийи аңгы политиктиг системалардыг, ынчалзажок оларның аразында найыралдың бүгү төөгүзү улустарының тайбың көжа-хелбээ дегүнналшкынының болгаш кадыг ажылдажылгазының үнелиин бүзүрелдиг балыткап турар. Ол факторну Чер кырынга тайбыңның болгаш доктаамал оожургалдыг болурунун чугула магадылалы кылдыр санап турар бис.

1980 чылдың декабрь 8—11-де Л. И. Брежневтиң аян-чоруу (ол дээрге совет удуртукчунуң Индияга үшкү удаа чорээны) ССРЭ-нин болгаш Индияның аразында найыралчы чаңчылчаан харылзаалар-ны байыдып, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңы база айыыл чок чорукту быжыглаарынга улуг салыышкынны киирген дээрзин Делиде онзалап демдеглеп турар. Тайбыңның болгаш найыралдың ол аян-чоруунуң үезинде ат салдынган документилер, хамыктың мурнунда кады кылган Совет-индий декларация, ийи чурттуң улустарының чаагай чоруу дээш ийи талалыг харылзаалар-ны хөгжүдеринге чаа дели-гемнерни ажыктаан. Тайбыны-ны быжыглаары, чаа, ядролуг дайынны болдурбазы — кижи төрелгетенниң эң чугула сорулгазы дээрзинге ийи күрүненин удуртукчулары бы-жыг бүзүрелин илергейлээн.

Совет Эвилелиг биле Индия делегейгинин кол айтырыгларының талазы-биле нияти алы дөмейлешкек туруштарлыг болуп, боо-чепсектерни, хамыктың мурнунда адролуг боо-чепсектерни эндере бүдүрерин болдурбас дээш туржуп, улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының хереэн камгалап арттырарының болгаш ханыладырының, дайынның, месилдежиишкиниринең одагларын ажүреринің эргежок чугулазының дугайын медеглеп турар. Өлүмнүг боо-чепсектерни эндере бүдүрерин шеглээринче, чаа дайынны болдурбазынче, Индий океанны болгаш Персид мугулдурну тайбыңның база кады ажылдажылганың зонаазы болдурарынче утланган чугула совет инициативаларыны индий чазак шүүт бижыы-биле деткип турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң демдеглээнин ёзугаар алырга, «совет-индий найырал бистиң ийи чуртувуска чөнүүн дажылданган чаңчылы болуп берген». Ол одургуларның автору совет удуртукчуну Индия үш удаа кайы хире байырлалдыг болгаш чүректин ханызындан үткаанының хөречиин болган. Ол аян-чоруктар Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразынга найыралды улам ынай бижыглаарының оруунга төөгүлүг үе-чалалар болу берген.

Индия хамаарышпас чорукту чаалап алганының болгаш ССРЭ-биле дипломаттыг харылзааларны тургускаанының соонда 35 чылзар дургузунда ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында кайы-даа талага ажыктыг экономиктиг, салыг, эртем-техниктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга алынарын калбак хемчеелдерниг болу берген. Ол удамна чаа-чаа талалардыг болуп бар чыдар. Бистиң чурттарывыстың аразында тропосфера харылзаазының шүгүмү чоокта ажыттынып, ол шүгүм Москваны болгаш Делини улам чоокшулаткаңын дынаткан болгай. Индияның эртемдениериниң болгаш инженерлериниң чөгаадып тургусканы «Бхаскара-2» дээр база бир спутникти совет космодромдан салып үйдүрген.

Бурунгу улуг Индия болгаш типлээн социализмниң баштайгы улуг күрүнези бөгүн найырал-биле болгаш бөлдирлери-биле холбаалыг болуп, бүгү-ниити тайбыны болгаш делегейге айыыл чок чорукту быжыглаар, хандырар дээш демиселге чугула үзүг-хүүзүн киирип турар.

В. МАТЯШ.
(СЭТА).

ТАЙБЫҢ ТАЛАЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ КҮЧҮЛҮГ ЧЫСКААЛЫ

АФИНЫ. (СЭТА). Тайбың дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар дээш, АКШ-тың болгаш НАТО-нуң милитаристи болуктериниң «соок дайын» үезинче улустарны катап киирер дээн оралдажышкынарынга удур Грецияның тайбың талалакчыларының күчүлүг чыскаалы Афиныга болуп эрткен. Хөй муң кижи киржикчилиг чыскаал Пирей ортээлинден, америк шериг баазаларындан эгелээн болгаш чурттуң найысылалынга. Конституциянның шөлүнге доозулган. Ядролуг халапты болдурбас дээн чүткүл чыскаалдың киржикчилерин сырый маттыштырган. Чыскаал соолүйде база хөй муң кижи киржикчилиг улуг митинг болган.

Ракеталар чок, ядролуг чепсек чок, даштыкының шериг баазалары чок Грецияны дээш. Балканнар болгаш Европаның өске-даа районнарын ядролуг чепсек чок зона болдурар дээш демисел — Европаның бүгү улустарының эң чугула сорулгазы-дыр деп, тайбың болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар дээш Грек комитеттиң даргазы А. Аргириадис митингиге медеглээн. «Соок дайын» талалакчыларының аймылдыг планнары, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрери, Европага «кызыгаарлаттынган» ядролуг дайынны кыысыр дээн халапттыг планнар содээр болзун!» деп шиитпирлиг медеглеп тур бис деп, ол чугаалаан.

Тайбыңның салым-чолу дээш эртемденнерниң бедик харылсалгазының дугайын «Эртем болгаш культура ажылдакчылары тайбың дээш» деп комитеттиң даргазы Е. Махерас чугаалаан. Чаа дайын талалакчыларының кембүрүүлүг планнарын сойгалап илередири, шыңгыы бүрүү шавары — Европаның эртемденериниң адыктыг үлэлээгези-дир деп, оратор демдеглээн.

Барыын Европага чаа америк ракеталарны эккеп неп-терелир дугайында НАТО-нуң шиитпири, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп турары Европаның улустарының тайбың болгаш найырал-дыг чурттаар дээн чүткүлүге чоруушкек болуп турар деп, ГФР-де ажыын-чүдүлге тедээлекчизи К. Либерт демдеглээн.

АКШ баштаан империалистиг бөлүктериниң дайынзыран политиказын митингиниң киржикчилериниң хүлээп алган резолюциязында шыңгыы бүрүү шапкан. Америк администрацил чаа ракета-ядролуг чепсекти болгаш нейтронлуг бомбаларны Европа динке нептередирил планнап, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп турар. Даштыкының Грецияда шериг баазаларын болгаш ядролуг чепсээн үзүткаарын, чүрттуң хамаарышпас даштыкы политиказын Грецияның чоруларын митингиниң киржикчилери негээн. Балканнар болгаш Чер ортуу далайның девискээрин ядролуг чепсек чок зона болдурар дээш, дайын чок калыы үе дээш, маргылдаалыг айтырыгларны чугаалажышкынарның аргазы-биле шиитпирлээр дээш демисежиринге боттарының бүрүн шиитпирлинин чыскаалдың киржикчилери медеглээн.

Резолюцияны Каттышкан Нациялар Организациязының чурттуң национал парламентининиң болгаш политиктиг партияларының адресинге чоруткан.

Кубаның Компартиязының ТК-зының пленуму

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Фидель Кастронуң даргалаапы-биле анаа Кубаның Компартиязының ТК-зының пленуму болган.

Чүрттүң экономиказын 1982 чылда хөгжүдериниң планыбиле холбашкан экономиктиг байдалдың хемчеглерин пленумга көргеш, балылаан.

Пленумга Ф. Кастро түңнел сөс ап, чүве чугаалаан.

КЫЙГЫРЫГ ҮНДҮРГЕН

КАБУЛ. (СЭТА). Азияның болгаш Африканың чогаалчыларының Ассоциациязының доктаамал бюрозунуң аңаа болган хуралының киржикчилери Апрель революциязын үндүргеш, чаа демократтыг депшилгелиг ниитилелди тургузуп турар эрес-маадырлыг афган улус-биле эң-сеткил каттыштырылгазын илередиринче делегейниң чогаалчыларын ыйгырган. АДР империализмниң, реакцияның болгаш гегемониямниң күштериниге удур хостаалга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежиң туларын, оларның хүлээп алган резолюциязында чугаалаан турар. Бистер, Азияның болгаш Африканың аңгыдагы чурттарындан келген чогаалчылар, АКШ-ка баштаткан империализмниң реакцылыг күрүнелер болгаш кыхат гегемонистер-биле кады чарлаваан дайыны афган улуска кайы хире санап четтиннес каража-котаралдарны тавартыштырып турарының хереңилери болдувус деп шида тугаалап турар. Кандыг-даа бурууза чок кижилер, кыргынар, хөреэжиниер, уруглар олүм-чидимден кырлын турар, культураның үнелиг чүүлдери, школалар, эмнелгелер узуткаттынып, чүрттуң экономиказынга канчаар-даа аажок улуг когарал таваржып турар.

Ассоциациянның доктаамал бюрозунуң кежигүннерин АУДП ТК-ның Чиигине секретары, АДР-ниң Революцыг чөвүлелиниң Даргазы Б. Кармаль хүлээп алган. Ужуражышкынның үезинде ол АКШ-тың, Кытайның, Египеттиң болгаш муң-муң хөлезилеңкилериниң болгаш дээрбелилерниң белеткээп. Пакистанның девискээриниден афган черже чорудуп турар өске-даа чамдык күрүнелериниң кембүрүүлүг үүлгедиишкиниерин шиитпирлин-биле бүрүү шапкан. Империализмниң, гегемонизмниң болгаш реакцияның күштериниң аажылдан кылганы планнарны өзугаар чамдык болгулеңишкиннер Афганистанның Демократтыг Республиказын делегей чуруудан балап каапгарын күзеп турарзар. Ынчалза-даа улус Совет Эвилели АДР-ниң хөөйлу ёзугаар чазааның дилээн ёзугаар хөделгеш, биске интернационалчы канчаар-даа аажок улус дузалаамалыны көргүсйеп. Ол чок болза, хамаарылга чок болгаш хөстүг Афганистан бөгүн мынчаар турбас-даа деп, Б. Карпаль онзалап демдеглээн. Бистиң чурттуң улузу ол дээш СЭКП-ге, совет улуска болгаш ССРЭ-ниң чазаанга улуу-биле өөрүп четтирип турар деп, афган удуртукчу медеглээн.

Индия хамаарышпас чорукту чаалап алганының болгаш ССРЭ-биле дипломаттыг харылзааларны тургускаанының соонда 35 чылзар дургузунда ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында кайы-даа талага ажыктыг экономиктиг, салыг, эртем-техниктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга алынарын калбак хемчеелдерниг болу берген. Ол удамна чаа-чаа талалардыг болуп бар чыдар. Бистиң чурттарывыстың аразында тропосфера харылзаазының шүгүмү чоокта ажыттынып, ол шүгүм Москваны болгаш Делини улам чоокшулаткаңын дынаткан болгай. Индияның эртемдениериниң болгаш инженерлериниң чөгаадып тургусканы «Бхаскара-2» дээр база бир спутникти совет космодромдан салып үйдүрген.

Бурунгу улуг Индия болгаш типлээн социализмниң баштайгы улуг күрүнези бөгүн найырал-биле болгаш бөлдирлери-биле холбаалыг болуп, бүгү-ниити тайбыны болгаш делегейге айыыл чок чорукту быжыглаар, хандырар дээш демиселге чугула үзүг-хүүзүн киирип турар.

В. МАТЯШ.
(СЭТА).

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде чуртта байдал чидиглениң турар. «Солидарностиниң» кедергей барыын үзелдиг күштери будурулгелерде партия организациялариың улуг кампанияны калбартып, өнүчүк-чөнгээлиг дозунарны ажыглап, партияның социал болгаш экономиктиг политиказын нүгүлдеп турар. Чөнүү аъш-чем-биле хандырарынче угланган чазактың хемчеглерининге «Кедээ солидарностиниң» күштери моондактап турар. Кедээде социалистиг секторну узутказарынче угланган чаа-чаа негелдеринги олар кылып турар апарган. Контрреволюстуг күштер чуртуң алаын каш дээди өөредилге черлериниге студентилериниң өөредилге соңсадышкынарын оралдажыш организастаан.

Радом хоорайга «Солидарностиниң» президиуму чоокта чаа болган. Кризисти ажыл-агыйында айтырыгны Радомга ужуражышкынга «Солидарностиниң» эолээп туружу тодарғайлаан-дыр. Дугуржулганы чедип алыр дугайында чазактың саналынга профэвилел каттыжышкынының удуртулгазы амга чедир харылаваан. Кризисти ажыл эртер талазыбиле эрге-чагыргаларның күженишкиниерин бүрүн үзеринче «Солидарностиниң» барыын үзелдиг удуртукчулары түткүп турар. «Солидарностиниң» удуртулгазының төлээлекчидери чазак-биле чугаалажышкынарны кылып эгелээн-даа болза, будурулге черлериниге ажыл соңсадышкынары үргүлчүлеп, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының организапцияларын үлетүр чергелериниң кызыл үндүрерин оралдажып турар.

Гданьскиге, Щецинге, Ястшембага ат салдынган дугуржулгаларны, а ол ышкаш профэвилел каттыжышкынының уставын «Солидарностиниң» удуртулгазы үреэн. Профэвилелиниң удуртулгазы бодунуң хөй удаа аазаашкынарынга болгаш «Солидарностиниң» бедүүн кежигүннериниң тура-соруунга чөрүштүр политиктиг удурланышкынының туружун эолээп болгаш социалистиг эрге-чагыргага улур ажык демиселдиң оруунче шилчип киргеп.

ИРАН-ИРАК МЕСИЛДЕЖИИШКИН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Иран-ирак фронтуда дайын чорудулгалары сөөлгү хүннерде база катап күштелген. Шавар халдаашкынны кылган түңнелинде ирак шериглер Хоросан можуда Сусенгердтиң соңгу-барыын талазында Бостан хоорайны эжелеп алганын Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штабының чарлаан эолчелиг медээзинде айтыкан. Шавар халдаашкынның үезинде хөй солдаттарын өлүргеп болгаш тудуп алган. Бостанның районуунга сөөлгү хүннерде Ирактың шүүргелекчи бир самолёдуун, үш вертолёттарын, 20 танкыларын узуткаан.

Ирак-иран кызыгаарның чөөн талазы кезээнден беш километр черде турар Бостан хоорайны ирак шериглер база катап эолеп алганын Иракның кол шериг командылалының дыңнадырында айтыкан. Ол дыңнадыгны ИНА агентилел дамчыткан. Фронтунуң мурнуу кезээнде ирак шериглерге согуушкуннарны, тээрыштырарын ирак самолёттар үргүлчүлеп турар. Сусенгердиң районуунга Иранның 85 танкыларын болгаш 300 ажыг солдаттарын узуткаанын дыңнадыгда демдеглээн.

ДЕМИСЕЛДИҢ БОЛГАШ ТИИЛЕЛГЕЛЕРНИҢ 25 ЧЫЛЫ

(Луандадан чагаа)

МПЛА — Күш-ажыл партия биле ангола улустуң чаңгыс эвиниң болгаш сырый каттыжышкынывың, хөгжүлдениң социалистиг угланышкынынга, Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле, СВАПО-нуң база Африканың Национал конгрезиниң патриоттарының эрес-дидим демисели-биле эң-сеткил каттыштырарынга шынчы чорук-биле Анголаны хостаары дээш шимчээшкиниң (МПЛА) эгелээнинин 25 чылын болгаш МПЛА — Күш-ажыл партиязының тургустунганыңдан бээр дөрт чыл оюн Ангола Улус Республика богун, декабрь 10-да, демдеглеп турар.

Дөрт чыл мурнунда МПЛА — Күш-ажыл партиязы кылдыр эде тургускан ангола улустуң шылгаттынган революстуг авангарды — МПЛА-биле ооң тиилелгелери болгаш чедиишкиннери-даа холбаалыг. МПЛА-ның тугунуң адаа-биле 1961 чылдың февраль 4-те Луандада Сан-Пауло кара-бажыңны штурмнаары-биле португалдарның беш чүс чыл иштинде колониалдыг молчүгделиниге удур ангола патриоттарның чепсектиг демисели эгелээн. Ол 1975 чылдың ноябрь 11-де чурттуң хамаарышпас болган чоруун чарлап, Ангола Улус Республиканы тургусканы-биле доозулган. МПЛА-ның удуртулгазы-биле, Совет Эвилелиниң, Кубаның, бүгү сөөлгү социалистиг дем каттыштырылгазының дээштиг деткимчезибиле ангола улус расисчи Мурнуу-Африка Республиканың, империалистиг саттыкчыларның болгаш контрреволюстуг дээрбечилерниң каттышкан күштерин бүзүрелдин-биле чылча шапкан, социал-экономиктиг үндезин чаартылгаларны боттандырып эгелээн.

Бо байырлал хүнниринде ол республиканың улузу хамаарышпас хөгжүлдениң чылдарында чедип алган чүүлдериниң түңнелдерин үндүрүп турар. Чуртта экономиканың кол-кол секторларынга күрүне контролюн тургускан. Банкыларны, демир болбаазырадыр, нос-таавы болгаш резина үлетпүрүнүң будурулге черлерин, дыка хөй цемент болгаш транспорт будурулгелерин, балык флодун, чигир болгаш кофе шолдерин күрүненин кылдыр хавырган. Экономиканың күрүне секторуу демир чүүлдерни, шуугайны, чадаг-тергедерни, мопедтерни, постерни болгаш чигирин 100 хуу будурүп турар болгаш алмаазтарның 77 хуузун казып тып турар апарган. Чуртта даарап турар ийиги эжеш идикти-ле күрүне секторунда кылып турар.

Колониалдыг дайындан болгаш империалистиг интервенциядан үрелген экономиканы катап тургузар болгаш улам хөгжүдери дээш демисел бүгү ангола улустуң херээ апарган. «1981-1985 чылдар үезинде АУР-нуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланышкынынарын» ажылдап кылган болгаш амыдыралда боттанып турар. Оларның эчис сорулгазы — чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин шапкынчыдары, будурулгениң ажыктыын болгаш чоннуң амыдырал дөңнелин бедидери, экономиктиг хамаарышпас чорукту быжыглаары боол турар.

Партияның кыйгырыынга болгаш чурттуң үлетпүр күчүзүнүң 70 хуузу моонгетинген найысылалдың ажылчы чоннарының эгелекчи чоруузунга харыы кылдыр бүгү республикада Анголаның төөгүзүнде бо тураскаадлыг хүн — декабрь 10-га утпуштур массалыг социалистиг чарыш калбаргын. Анголаның ажылчы чоннарының Национал эвилелиниң түңнелдерин ёзугаар алырга, ында бир чүс муң ажыг ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар идепкейлиг киржип турар. Бүгү чуртта «эки туранын күш-ажылы» деп адап турары массалыг субботниктер болгаш воскресниктерни эрттиргилеэн.

Африканың мурнуу талазында империализмниң кол чалчазы — соок-изы ылгаар Мурнуу-Африка Республиканы Анголага удур үргүлчү агрессчи үүлгедиишкиниери боол турар үеде ноябрь 11-де бодунуң алды чыл оюн демдеглээн аныяк республика бодунуң мурнунда тургустунган айтырыгларыны шиитпирлээр үзүүрга таваржып турар.

Мурнуу-африк аг-шериглер АКШ-тың дорт деткимчезибиле АУР-га удур чарлаваан ёзулуг дайынны чорудуп турар. Преторияның каргыс чазаанның августуң 23-те кылганы эң-не улуг шаап халдаашкынының түңнелинде расистер мурнуу Кунене можунуң чамдыызын эжелеп алган, оон уржуундан республиканың экономиктиг болгаш социал амыдыралы долузубиле кызамдатткан.

Дайзын АУР-нуң агаар делгемнерин үргүлчү үреп кирип турар. Бо чылдың чүгле январь айындан октябрь чедир мурнуу-африк расистер республиканың агаар делгемнерин 1.617 катап үрээп, агаардан ангола девискээрлерин 150 катап бомбалап, боолаан болгаш вертолёттардан болгаш парашют-биле 44 десантыны дүжүрген, чер ыры-биле 50 штургуушкуннарны кылган. АКШ-тың болгаш өске-даа империалистиг күрүнелериниң долу үүлдүтүнүүшкүнү болгаш деткимчези-биле үүлгедин турар мурнуу-африк агрессорларның ангола улуска таварыштырып турар үүлдери — муң-муну-биле кырылган тайбың чурттакчылар, 460 муң ажыг бажыбалгат чок артканнар, напалмбиле хүюкталган бүдүн-бүдүн суурлар, буступ чуурулган ковүрүглер, үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый тудуглары, чурталга бажыңнары, школалар, эмнелгелер ол-дур.

Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа күрүнелери улусчу Анголага эң-найыралчы деткимчени улуубиле коргузуп турар. Анголада ажылдан турар 1.300 хире совет специалистер бедик мергежилдиг национал кадрларны белеткээринге, үлетпүрүү болгаш кодээ ажылагыйны хөгжүдеринге, транспорт болгаш балыктаар флоттарны тургузарынга, кадык камгалалын күштелдиреринге дузалап турарлар. МПЛА — Күш-ажыл партиязының даргазы, АУР-нуң президентизи Жозе Эдуарду Душ Сантуштуң чоокта чаала чугаалаанындан-биле алырга, олар «национал эде тургустунуушкуунуң эң чугула сорулгаларын шиитпирлээринге, национал ангола кадрларны белеткээринге үнелеп четтиннес үлүүн кирип турардар».

Бо хүннерде бодунуң хүрээлениринде 32 муң кежигүннери болгаш кандидаттарны каттыштырып турар МПЛА — Күш-ажыл партиязы улусчу демократияны болгаш социализмни тургузарының оруу-биле ангола улусту бүзүрелдиг баштап, национал чаартылганың сорулгаларын шиитпирлээринче, мурнуу-африка агрессияга, иштики болгаш даштыкы-даа реакцияның димзепиишкиниериниге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны кылырынче массаларны сырый каттыштырып, мобилизастап турар.

В. РАЙКЕРУС,
СЭТА-ның корр.

ОТТАВА. Чурттуң бүгү-ле черлериниден келген бир чүс муң хире канадалар канада пайысылалга болган массалыг чыскаалга киришкенер.

Олар чазак черинің экономиктиг политиказынга шиитпирлиг удурлапын тураарын илередип, ажылчы чоннарның аарберге байдалын чиигедир дээш соңгаарлаттынзыс хемчеглерин алырын негээнер.

ЧУРУКТА: чыскаал үезинде.
А. МЕЛИКЯНИҢ телефотозу. (СЭТА).

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЛГАЛАР

● Сактыышкыннар ●

А. Кан-Хемниң чурттакчызынга ол сестер кызыгаар чок үнелиг. Ынчангаш ат-сураа калбарган «Араттың сөөгү» деп кайгамчык чогаалдың авторубиле түс черге ужуражылга кажан-даа уттундурбас, сагыш-сеткилге кежеде артар.

Ол күзүн Сарыг-Септи Культура бажыңынга районнуң партия конференциязы эгелээр мурнунда делегаттар залче кирер ажык чоогунга катыг-хоглуг көөрежиш, чугаалашкан турлар. Сонуургаткал сеткил доктуңер эвес, бир көөрүмге, хөөрешкеннериниң аразында С. К. Токаның хөглуг үнү:

— Кай, мырыңай хемче кижер сөөргү бер часкан бе? Шын чоор бе ол? Бо хире шымырак, чаагай ар белге кайын төрепчилеңиттер — деэш, ыдыңыңар — катыгыңыл ол то каан-ла тур.

— Шын-на солуп ол, Салчак Калбакхөрекович! Улуг-ла бел! Арай боорда сугдан уптуп алган мен, узуну ийи кулаш чытам — деп, ынчанты Ленин аттыг колхозтуң даргазы турган С. П. Пархатов шуутла ынныштынан тур.

— Анчылар биле балыкчылар довук дег чүвени тогду ышкаш кылдыр улгаттыр хөөредир эрдер болбазынга — дээрге, аңаа турганнар чиртпоң-на дүшту.

С. К. Тока күрээ үезинде аңаа черле орбас. Кижи сактырга, долганмыр болуп турган бүгү-де чүвени кончуг кичээнгейлиг көргеңнир. Сананоол бергеннериниң, чугаазын, шугумчүлеглеге чамдык удуртукчу эптериниң хамаарылганы, талда олургаңнарның кичээнгейин, хөөнүн, шуптузун оңа эскерип олурары илдең.

«Кызыл Тукэ» колхозтуң ол үедеги мурбакчы малчыны Салчак Бөрөек бодүнүн дүржулгазын чугаалаарга, ол ажок-ла сеткил ханып:

— Өскөлөй, эки чугаала, эш-өөрүң таптыг үгаан биле алыш — деп чорүй, сайалды орус дылче боду-ла очулдура бээр болду.

Мерген сүт-бараан фермазының саалчызы Зоя Шойдуң үксаажыдылга ажылын экижидер, аңаа үдезилээт, мал продукциязын ковудедир айтыртыны кодурерге, С. К. Токэ ажыл-агыйлар удуртукчуларынга, тускай эртемнилеринге хамаарыштыр:

— Кичээнгейлиг дыңналар, эштер! Үксаажыдылга — мал ажылының үндезини деп чүвени бодүүп саалчы силерге бүзүредип тур — дээш, адыштарын дарс-дарс кылдыр часкаарга, залда адыш часкаашкынары дииирей үнду.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы хөрөөженнер чөвүлелдериниң кошкак ажылын демделеп тура, «Чөвүдел» дек сестү «орган» деп собра адаанын кым-даа эскербээн. А. С. К. Токэ дегирт-ле:

— Эш Дикунов, хөрөөженнер чөвүлелдерин деп чугаалап көрүңер! — деп эдип кагды.

Органиктиг чемилчидилге — одекти чоп ажыглавайн турарын Кок-Хаякта ынчангы «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору П. Ф. Ситников демделээрге:

— Эш Моргун, дыңнап олур силер бе? «Земля — тесто, навоз — закваска» — деп чоннуң мерген үгааны сиңиккен сестерни утпанар — дей тыртып кагды.

Конференция доозулгап. Бот-тывынгыр артистер делегаттарга концерт бараалгадырын чараган. Мен спецзаже чоокшулап, ийиги олуругга барып олурун алдым. Бир көөрүмге, С. К. Тока база партия райкомунуң чаа соңгуткан бюро кежигүннери залче бөлүү-биле кирип келгеш, мурнуку одуругда сайгадылар. С. К. Тока моон чиге дужумда олурупту.

— Экии, Салчак Калбакхөрекович? — деп оон-биле мендилешкенимни болум безин орта билбейн бардым.

— Экии, экии бе, аңар? — дээш, кашпагайы кончуг хая көрүнүп келди. Оон менче кежеп топтап көрүп олура:

— Аа... кай, сен мында сен бе?

— Ийе, дарга. Ийи дутаар пиколада мен.

— Бо чылын келдиң бе?

— Ийе, чайын чаа келген мен.

Оон мурнунда Бии-Хемниң Сүшь "суурга башкылап турумда, оон аңаа келгени сагыш-сеткилден уттундурбаан.

— Бойдус чурумалының талазы-биле Сүшь бе азы Сарыг-Сеп чарам-тыр бе?

— Сарыг-Сеп-даа магалыг черде тургустуган суур-дур. Од аразында көжеге ажыттына берген. Концерт эгелээн.

Албан ажылының аайы-биле та чеже кижилер-биле ужуражып, чугаалажыр дарга чүве. Ол хирезинде оон мурнунда ужурашкан кижизин сактып, таныш каар, чүве утпазы-даа кайгамчык-тыр деп бодап олурдум.

* * *

1970 чылдың часкы айларында бүгү совет чуртка чугула политиктиг кампания — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткел чорун турган. Депутаттарга кандидаттарның дешпидилгези ур-гулчулевишаан. Эвилелдер Совединге депутаттың кандидадынга бүгү Тывадан, мурнунда болуп эрткилээн соңгулдаларда шыкаш. С. К. Тока дешпиттирген.

Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары эгелээн. Ындыг хурал Кызылга майның ортаа үезинде болган. Ынчан СЭКП Таңды райкомунуң йнги секретарынга ажылдап турумда С. К. Токаның бүзүреттирген кижизинге мени соңгаан. Чурттуң Дээди Совединге депутаттың кандидадының бүзүреткен кижизи болуру дээрге улуг харысалга деп чүвени медереп билгем, аңаа ыяк белеткенип, эш Тока каякаяа соңгукчулар-биле ужуражырын хүн бүрү дарганың дузалакчызындан соңуургап айтырып турдум.

Бир-ле хүн ажылга чүгле келирим билек, С. К. Токаның дузалакчызы телефоннап келди:

— Эш Тока бөгүн кежээ, Хову-Аксынга, даарта Бай-Хаякка соңгукчулар-биле ужуражыр эвеспе — деп мынды. Мен-даа Хову-Аксы кайы сеп дээш, хаптым.

...Аңаа соңгукчулар-биле ужуражылганың эгелээри амдаа элек. Ынчалза-даа Хову-Аксының Культура бажыңынче чоп оон, моон соңгул-ле тур. Залче бакылап көөрүмге, чаңгыс-даа хостуг олут чок. Культура бажыңының директору немелде олуттар организастаэн тур. Удавазында С. К. Тока чедип келген. Оон шупту шаңналларын астып, кадап алган чорааның таптыг корбоон болгаш соңуургааным-даа хөлчок. Чүгле Ленин орден алды, өскезин далаш кадында топтап көрүп күш четпейн бардым.

Хуралдың президиумуу спецага кестүп келири билек, адыш часкаашкыннары дииирел-ле үнду. Залчо көөрүмге, олурганнар шупту бүт кырында турун келген болду.

Хуралга сөс ап, чүве чугаалаан эптериң аразында хоочун ажылчын С. М. Түмен-Хөө база бар болган. Ол Тываның чедип алган чедиишкиннериниң тодаргай доктаагаан, ук чедиишкиннер — Коммунистиг партилиың ленинчи национал политиказының, совет улустуң аңы-дүмма бүзүбас найыралының түнелели деп бүзүреттп.

Таңды-Уланың эдээнде кобальт комбинадының тутунганы, найыралдыг, хөй националдыг ажылчын коллективтиң тургустуңун, ажылдан база хөгжүп турары — оон бир хереғизи. Ам коллективтиң кол сорулгазы — нам болган чазактың сагыш салыпшкынынга харыы кылдыр эки ыпнарлыг металлды Төрөэн чүптка хөйү-биле бээри болур.

Тываның экономиказының, тыва чоннуң культуразының ечектелии хөгжүүрүнге С. К. Токаның ачы-хавыязын демделээн. С. М. Түмен-Хөө:

— Депутатка кандидат С. К. Токаның кандидатуразын Хову-Аксының ажылчын ангызының мурнундан чүректин ханыызындан изии-биле деткиишаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнде совет чоннуң. Коммунистиг партияның ыяшчы оглу Салчак Калбакхөрекович дээш чаңгыс кижи дег бадылаашкынывысты бөрөлиңер, эш-тер! — дээрге, залда олурганнар адыш часкаалыкыннары-биле уткаанныр. С. К. Тока бодүнүң сөөнүнге Хову-Аксы кобальт комбинадының республиканың экономиказының хөгжүп, сайзыраарынга мөзүшпыварлыг, аар децилиг салыпшкынын тодаргай чугаалаан, оон кандидатуразын кыяа-биле деткээни дээш соңгукчуларга өөрүү четтиргенин илереткен, чоннуң база партиляың хөрөө дээш моон соңгаар-даа шудургу ажылдаарын хүлээнип алган.

Хурал доостуру билек, С. К. Токага С. М. Түмен-Хөө-биле оон кадайы Севилбаа бо маңнажып келдилер.

— Оо, амыр, амыр... Кандыг чүртган, ажылдан чор силер чээ? Чыл эрткен тудум чоп аныякчыңар киткеп турарыл? — дээш, С. К. Тока Түмен-Хөө ашак-кадайның холуун тудуп, силгээн, оюнбаштак сестеря, ыңдыңныг каткыы, кезек-кезек ажыдыпкан бута суу дег, аттыгып-ла тур.

— Салчак Калбакхөрекович, бажыңывыска барып, аяк шай яже каактас болзуңарза черде хоржок, бистя хомудаттайн көрүңер — деп. Түмен-Хөөлер салдынар хире эвес турлар.

— Чалалга, чалалга-ла болгай, ыяап барайн. Чүгле шайдан өске чүве амзаа шыдавас, оом-на чегенчиг.

Түмен-Хөөлериң изиг шайын ижип, амданныг чемин чип, кежээни өттүр чугаалажып, хөөрежип, С. К. Токаның солун чугаазын сеткил ханып дыңнаан, ук безин эртекинин эскербээн бис.

Чогаалчының «Ада көрбээнин оглу көөр» деп тоожуунуң кол маадыры Сергей Түмен-Хөөнүң ог-бүлезинге ынчангы ол кежээ сагыш-сеткилден уттундурбаан.

(Уланчылыг).

К. МАСПЫК-ООЛ.

ЭКИ ЭГЕЛЭЭН

Самагалдайның Культура бажыңының (директору С. Делгер) ажылы сөөдүг чыдарда экижээн. Неделяның кайы хүнеринде чүү болуруп планнаан, ол графиктя сагыш турар. Кино көргүзериндең айгыда, өске тематиктиг кежээлер эрттирерин среда болгаш суббота хүнеринде кылдыр чуруумчуткан.

Суурда хөрөөженнер чөвүлелиниң шугуму-биле агитквартплдар дамчыштыр чурттакчы чон ортузунга янзыбүрү ажылдарны кылып чорудуп турар. Даараан янзыбүрү кылыглар болгаш аъшчем делгелгеэн, концерттер, арыг-шевер, корум-чурум болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле агитквартплдар аразында социалистиг чарыштыг. Ылаңгыя кышкы үеде бот-тывынгыр уран чүүл талазы-биле көрүлде эрттирерин чаңчыл анар чыдар. Анаа кудумчу бүрүзү баш бурунгаар ыяк белеткенир. Тускай шилип тургускан жюри олардың түнелдерин үндүрер, шаңнал-мактадарны тыпсыр.

Баштай-ла № 14 агитквартпланың девискээриниң концерти эгелээн. Ол агитквартпланың даргазы, элдепкейлиг хөй-нияттың Т. Баазан-оол эки ажылдап турар. Оон халрыылап турар квартплының чурттакчылары чүгле концерт эвес, даараан, ус-шевер кылыглар болгаш аъш-чем делгелгезин база делгеп көргүскеннер. Көрүкчүлер ол концертти болгаш делгелгени ажжок соңуургаан. Ынчангаш квартплдар аайынче бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези эки эгелээн.

Т. КУНГА.

Тес-Хем район.

ИДЕПКЕЙЛИГ

Чаптанчыг чаштар улуг делгем Төрээн чуртувустуң чүрээ — Маадыр хоорай Москванын дугайында башкызының солун чугаазын хөлчок соңуургаан.

— Чыртыкыланчак келир үе — коммунистиг ниитилелди 100 ажыг нациянын улустарыы тургусчуп, кады төрээн алышкылар, үгбашкылар дег эптиг, найыралдыг чурттан чоруур. Улуг Ленинниң үндезилээни Коммунистиг партияның ада сагыш салыпшкынының база Октябрь — хаяаланган чырык хүнүүң херелдериниң ачызында ындыг дең эрге, бузулбас найырал төрүттүнген. Бичиңерден эгелеп интернационалчы найыралды кампаң чоруңар, уруглар — деп, башкы чугаазының төнчүзүнде чагып сургаан.

— Киевте чагаалажып турар эжим бар. Оон чуруу боза болгай, башкы — дигеш, бичии уруг фото-чурукту өөрүнге көргүстү. Ында узун чаштарын сула салып бадырыпкан, сергек характырлыг украин уруг хүлүмзүрүп көрүп алган ор.

Өөреникчилерин чараш, эптиг эвилең аажы-чаңга кижизиткен, оларның өзулуг төрээн аазы ышкаш, ол башкыны Парыңмаа Николаевна Ондар дээрзин билип алдывыс. Оон амыдыралының оруу бо: школа, институт база катап школа. Улус чыдыышкын шугумунга Парыңмаа Николаевна 24 чыл ажылдаан. Ынча үенин дургузунда ол арга-дүржулгалыг хоочунпардан сүмеин ап келген. Сөөлгү 17 чылдарда Парыңмаа Николаевна Ондар Кек-Чыраа сес чыл школазынга башкылаан. Эш-өөн оон бичиилерге ынаан, кижилер дээш сагыш човаңгырып эскерген.

Башкының эртиргеп кичээлдери амыдырал-биле холбаалыг, идейлиг утка-шынары бедик. Терелдер-биле ол сырый харылзаалыг. Коллектив П. Ондарны профэвилел месткомунуң даргазынга соңгаан. Оон-биле кады үлегерлиг башкы аныяк башкы кадрларның дагдыныкчызы, суурнуң хөрөзөнгер чөвүлелиниң даргазы.

— Ажы-төлүүң кижизидилгеэинче кичээнгей салбас, арага-дарыже суидугар чамдык иелер бар турду. Оларны хурал-суглаага тургузуп, беседалажып, чогуур хемчегни ап келген бис. Оон түңелинде арагалаар хөрөзөжен кижилер көзүлдүр эвээжээн — деп, хөрөзөнгер чөвүлелиниң даргазы коммунист башкы чугаалап турар. Клубка янзы-бүрү солун, тематиктиг кежээлерни чөвүделдиң кежигүннери Парыңмаа Николаевна-биле кады органиластап эртгиргилээр.

Кияжи ажыл-ашкө алдаржыыр. Парыңмаа Николаевна Ондарның хөрөзинде «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдээ чайнап чоруур. Бо чылдың октябрьда улус өөредилге системазынга үре-түңелдиг ажылы база өөреникчилерни өөредиринің, кижизидериниң хөрөзинге чедип алган чедиишкиннери дээш хоочун башкы Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел биижи-биле шаңналган. Бедик шаңнал-биле оон кады ажылдан турар эш-өөрү болгаш өөреникчилерни аңаа байыр чедирип, башкыныың өөрүшкүзүн үлешкеннер.

Буянныг, чымыштыг тускай мергежилдиг кижини Парыңмаа Николаевна Ондар бо өөредилге чылында чогаадыкчы ёзу-биле улам сорулуг, куженнишкинниг ажылдап турар.

Н. ТАҢДЫ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

КАРТАНЫ ХОЛГА ТУТКАШ

Элээн наш карталарны болгаш схемаларны чырыкче үндүрерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Геодезия болгаш картографияның кол эргелелиниң ажылдакчылары белетиззин.

Тыва АССР-жө аян-чорук кылып турар туристерниң саны чылдан чылче улам көвүдеп орар. Ынчангаш республиканың экономиказының, культуразының база төөгүзүнүң, бөйдузунуң дугайында допчуладыг картаны үндүрерин база шиитпирлээн. Тываның найысылалы Кызылдың онза солун черлерин, хоорайның схемалыг планын картада база чураан.

Школачыларга, Тываның ажыл-агыйын сонуургап турарларга дузаламчы кылдыр «Тыва АССР-ниң экономиктиг картазы» деп картаны үндүрер кылдыр белетиззин. Ында республиканың болбазын радыларга, тывыш үлетпүрлерин, кадзэ ажыл-агыйын делгереңгейи-биле чуруп көргүскен.

«Мурнуу Сибирьниң картазында» деп Тываның чер кырының картазы онза чугулазы-биле ылгалдыг. Ол физиктиг картаны пластикадан кылган. Ында даглар болгаш бедигээштерни, хемнер болгаш көлдерни, чурттакчылыг черлерни орун харылзаазын чуруп көргүскен.

Н. КОСЕНКОВА.

Москва.

ЧАРЛААЛДАР

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы «А», «В», «С», «Д», «Е» категорияларның чолаачыларының болгаш орук шимчээшкинниниң дурумнериниң талазы-биле техминимумунуң кежээки курстарынга база машинист-секретарьларның хүндүскү болгаш кежээки курстарынга өөренирин кызырын чарлап тур.

Өөредилгенин эгелээри — 1982 чылдың январь 4-те.

Айтырыг тургузар адрес: Кызыл, Интернационалная кудумчузунда 49 дугаар бажың, бирги каатта № 1 кабинет, школа начальнигиниң орлакчызы.

Туризмниң болгаш экскурсиязарының Тыва область чөвүлелинде дараазында черлерже баар туристи путёвкалар барын чарлап тур:

— **Москваже:** декабрь 11, 21 болгаш 31 хүнеринден эгелеп чоруур, 12 хонук хуусаалыг путёвка. Өртээ — 140 рубль.

— **Геленджикче:** январь 3-тен эгелээр болгаш 2 кижилиг ог-бүлеге таарыштырган 20 хүнүң путёвказы. Өртээ — 212 рубль.

— **Москваже:** январь 11-ден эгелээр, 6 хонук хуусаалыг путёвка. Өртээ — 72 рубль.

Бүгү-эвилел маршрудунга туристээр путёвкалар өртээге 3 катап чемнеринин, чурттаар черинин, экскурсия хандырылгазының өртектери катай кирип турарын Туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле Тыва область чөвүлели туристерге дыңнадып турар.

Баар черинге чедир болгаш дедир келирииң холезинга аңаа кирбес. Ноябрь 15-тен апрель 15-ке чедир туристи путёвка-биле чоруурунуң өртээ чаигелдиг болур. Ужар чүүл билелиниге чиигелдинай-бээр-даа 30 хуу болур.

АДРЕЗИ: Кызыл, Кочетов кудумчузу, № 1 бажың, № 105 өрээл. Телефон № 2-41-02.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Чүүлен-даа үнелиг». Төөгү-публицистиг кино-тоожу. 3-кү фильм — «Берге шөлэ». 10.05 — «Горнистер, харыылаңар!». 10.50 — ССРЭ улустарының ырлары болгаш танцылары. 11.30 — «Даштың диргизикчизи». Документалдыг телефильм. 11.50 — Телемедээлер. 11.55 — 14.15 — Чаңсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Каттышкан Нациялар Организациязының Уруглар фондузун (Юнисеф) тургусканының 35 чылынга. «Уругларның өөмүзээнден». Документалдыг фильм. 15.05 — «Гиля акыйның амыдыралы болган номнары». В. Гиляровскийниң чогаалдарының ариңнарындан дамчыдылга. 16.00 — Концерт. 16.25 — «Шыдыраа школазы». 16.55 — МПЛА — Күн-ажык партизының үндезилеттингенинден бээр 25 чылынга. «Агостиньо Нето. Демисездиг тоожуу». Документалдыг фильм. 17.25 — «Заря Востока» солуунуң шаңналы дээш улустар аразының хол мичээзинге маргылдаазы. Эр кижилер. ССРЭ — Югославия. 2-ги тайм. 17.55 — «Миллионнарның ленинчи университединде». Хол-биле кылыр ажылдың механизастээры. Запорожье областың будуулгелериниң дүржулгазындан.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «Социалистиг чарыштың хүн-демделези». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.30 — Концерт. 20.00 — «ТТ-ниң экранчыга эң баштай». «Чүүден-даа үнелиг». Төөгү-публицистиг кино-тоожу. 4-кү фильм — «Тайбың азы дайын». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Московские новости» солуунуң шаңналы дээш фигурнуг чүүгүлээшкинга чүртгар аразының маргылдаазы. Эжеш чүүгүлээшкин. Чолдак программа. 22.15 — Бөгүн делегейде. 22.30 — 23.00 — «Камгалалдыг мильдер». Улуг Петрониң мугулдурунда далайда камгалалдыг девискээр дугайында документалдыг телефильм.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Доштар музыказы болгаш...» Эртем-тайзыбырлыг фильм. 12.10 — Н. А. Некрасов. «Кызыл-Дүмчүк Соок». 12.40 — Зоология. 7-ги класс. Чер, суг амытаннары. 13.10 — К. Тренев. «Любовь Яровая». 14.00 — «Кайдаңышкын». Субтитрлиг уран-чечен фильм. 15.40 — 19.00 — Чаңсар. 19.00 — «Эртем амыдыралы» («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

19.30 — 1981 чылдың ажыхевиниң делгелеэн.

МОСКВАДАН

19.45 — «Тамчыктыг удуйлас, чаштар!». 20.00 — «Кезээниң ажыл-ижи». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.05 — «Мээң хоорайым сылдызы».

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Аагаар

Республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге биче хар чаар. Соңгу-барыын чүк утланыышкынның хаттыг секундада дүргени 5-10 метр. Агаарның температуразы дүне 32-37, хүндүс 25-30, чамдык черлерге 15-20 градус соор. Эртен тумандаар.

Кызылга биче булуттар, хар чаңбас. Соңгу-чөөн чүк утланыышкынның хаттыг дүргени секундада 2-7 метр. Агаарның температуразы дүне 25-37, хүндүс 28-30 градус соор.

КИНО

ДЕКАБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кежиите аттарны солуштурбайн турар» (2 сериялыг) 9.30, 12.30, 17.10, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шуургавга төрүттүнгеннер» 9.30, 11.10, «Солун чүүдер делегейинде» деп киноклуб 15.00, «Кескен хлеб» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чараш кыстыг билзек» (2 сериялыг) 14.00, 17.10, 20.20 шактарда.

Кызылдың № 1 профтехучилищези бо чылдың декабрь 12-де, хүндүскүнүл 11 шакта, училищенин бажыңынга төредер хуралын сургуулдар-биле кады эрттирерин чалап тур.

Училищениң адреэи: Кызыл, Салчак Тока кудумчузу, 14. Автобус доктаар чер — Рабочая.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

Бөгүн — Н. А. Некрасовтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 160 чылы

...ЧҮГЛЕ МАҢАА ШҮЛҮКЧҮ БООП ШЫДААР МЕН!

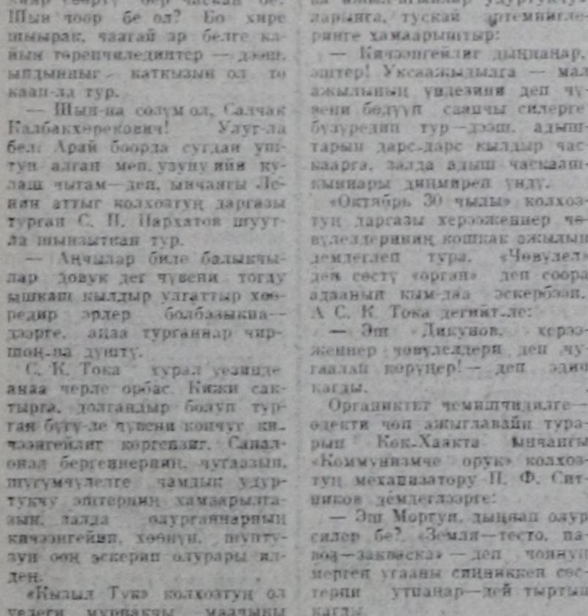

Бөгүн улуг орус шүлүкчү Николай Алексеевич Некрасовтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 160 чылы боон турар. Оон чогаал ажылы Ярославль чер-биле сыгый хозбаалыг.

Волгайның эриктерин, баалыктарын, суурлар аразының кокпа оруктарын ол бодуун шүлүктериниг болгаш шүлүглеэдеринге-даа алгап-йөрээн чораан.

Ол черге оон чаш болгаш чалыы кызыпы эрткен, пазы чедип улгады-даа бергеп чылдарында ол ында Карабихаа усадьбазынга барып, чоннуң амыдырал-чуртталгазын ханызы-биле өөренип көөр дээш кээп, ярославль тараачының чечен домактарын дыңнап, бойдустуң каас-чараш черлерин сонуургаэр турган.

Шүлүкчү 1862-1875 чылдарда Карабихаа он катап чораан. Ол аңаа турган, «Кызыл думчук Соок», «Орус хөрөзөнгер» деп шүлүглеэдерин бижээн, а «Орина, солдаттың ээзи» деп шүлүктү база чогаадып, «Руська чурттаары кымга экил» дээр шүлүглелин бижип турган.

Карабихага чыдын-на боон турар шуут чаңчыл анаргап Бүгү-эвилеэдиг шүлүк байырлалыпта муң-муң ярославльчылар болгаш ол эрте-бурунгу хоорайның аалчылары — Некрасовтуң сонуургакчылары-даа чыглып кээп тураралар. Бо хүннерде ында база-ла шүлүглеэл байырлалында улуг орус шүлүкчүнүң чогаалдары база катап чаңгыланып турар.

ЧУРУКТАРДА: Н. А. Некрасовтуң Карабихада музей-бажыңында аалчылар өрээлиниң Аңаа «Кырган-ачай». «Орус хөрөзөнгер» деп шүлүктер бижиттинген; Н. Н. Крамскойнуң чураапы Н. А. Некрасовтуң портредп, 1877 чыл. (Карабихада Некрасовтуң музейинден).

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

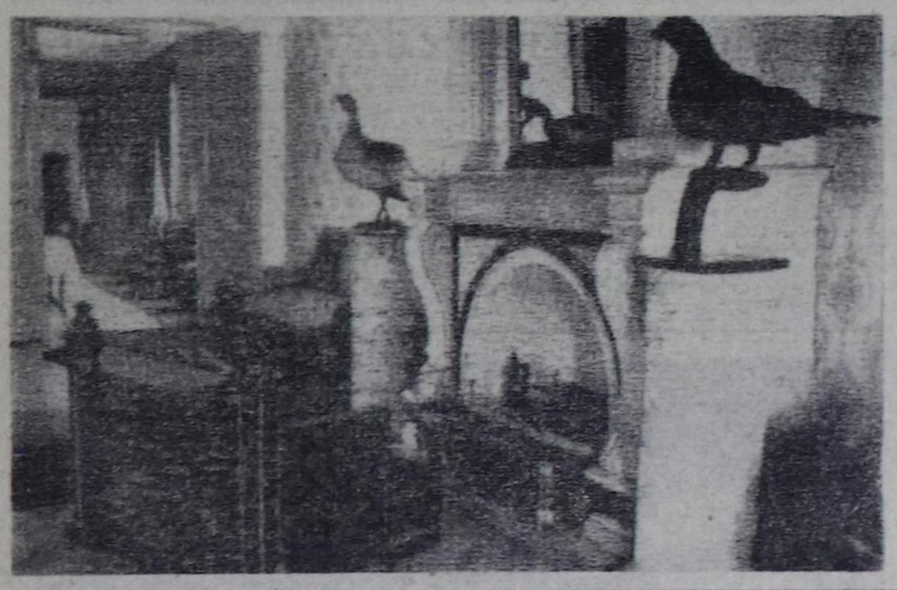

СТОЛ ТЕННИЗИНГЕ МАРГЫЛДАА

Спорттуң бо хевиринге Кызыл хоорайның культурл ажылдакчыларының профэвилел хооркомунуң команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы культураның болгаш дыштанылганың П. Гастелло аттыг парыгының теннис залынга эрткен субботада болган. Аңаа ниитизи-биле 14 команда киржип, чемпион ат дээш ойнаан.

Барык алды шак үргүлчүлээн ужуражылгаларның түнелинде «Шын» сөөлүкүүн командазы культура-ажылдакчыларының профэвилел хооркомунуң шилчилер кубогуп, тураскаалдыг вымпелин чаалап алган. Телевидениниң командазы — ийиги, «Тываның аныяктары» солуунуң спортчулары үшкү черлерни эзлээн.

Эр улустуң аразынга хууда бирги чер дээш маргылдаага Культура министерствозунуң төлээзи, спорттуң бо хевиринге ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Анатолий Серен бирги черни, «Шын» солуунуң спортчузу Владимир Чадамба ийиги, телевиденениниң төлээзи Шактар-оол Ондар үшкү черлерни алганнар.

Хөрөзөен спортчуларның аразынга Тываның чемпиону, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң командазының кежигүнү Мария Шыырап бо удаада база эки белеткелдиин көргүзүп, бирги черни бүзүредии-биле чаалап алган. «Тываның аныяктары» солуунуң техничизи Светлана Монгуш — ийиги, телевиденениң режиссёру Светлана Момбужап — үшкү черлерни эзлээнивер.

Бистик корр.

СПОРТЧУ СЕКЦИЯЛАР ЧОКТА...

Мээң бо чагаамны биижин олурар ужурум болза, биске Ак-Тургуг суурга, чүрүм үрээшкиннери болганчок болу бээр апарды. Моон мурнунда, хостуг хүреш секциязы ажылдап турда, ындыг эвес чүве. Ам шуут дедир барган: арагалаар, таакпылаар чоруктар тыпты берип. Спортчу секциядан ажыдып керее деп бодал-биле биижин олур мен. Спортчу оюннарны удуртур тренерлер-даа, бо талазы-биле тускай эртемниглер-даа бисте бар, хүреш-ке суидулуг оолдар шуут эндерип, Совхозтуң ВЛКСМ комитеди чүүү көрүп турары билдинмес.

Моон мурнунда чылдарда биске хостуг хүреш секциязы доктазмаз эртип турган, чамдык оолдар мырыңай район маргылдааларынга киржип, мактадып, хостуг хүрешке белеткели багай эвес-тир диртип келген.

Спорт түгле күш-дамыр сайзыралынга эвес, корумчурум быжыглаарынга херек, арагалаар, таакпылаар, оорлаар дээш еске-даа багай чаңчылдардан үштүнүп алырынга улуг салдарлыг чүүл деп чүвени суурнуң хөй-ниитизи, күш-ажылчы коллективтериниң удуртукчулары хереже алыры күзелчиг.

А. ДОҢГАЙ.
С. МОНГУШ.

Улуг-Хем район.

Редакциянын адреэи: 667000, Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдырал болгаш совет тургузуг кылдыстерниң 2-37-13, пропаганда кылдыгының 2-31-75, культура кылдыгының 2-23-54, кадэ ажыл-агый кылдыгының 2-21-47, үлетпүр кылдыгының 2-31-75, чагаа кылдыгының 2-41-27, информация кылдыгының 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче делгээр.

Тираж 17866. Чагыг № 2501.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном седыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00956